

Р. ЧОЙНОМ

ЗАЛУУ НАС

Р.ЧОЙНОМ

ЗАЛУУ НАС

Оршлын оронд

Хазаар үгүй тэмүүлэх агсам морины давхиа шиг

Хаалт үгүй цэлэлзэх догшин мөрний долгио шиг

Олдох, алдахад амархан залуу насны тухай

Оршил моршил гэхгүй залгуулж одоо бичье.

Залгуулж бичих үгсийн минь өргөн эгнээн дотуур

Заримдаг нэгэн сэтгэлийн өнийн хүслэн нуугдаж

“Араб” охины хөрөг шиг торомгор нүдтэй бүсгүйн

Алаг зүрхний тольтод тогтож үлдэх болтугай!

Эхлэл

Од сараар шигтгээ тавьсан

Охиюу торгон нөмрөг адил

Орчлонгийн хээнцэр шөнийн тэнгэр

Огтын чимээгүй цэлийж байхад,

Ололт бүтээл, яруу алдрын

Ойрын нэгэн жишээ болсон

Орчин үеийн шинэхэн тосгон

Омог бардам нойрсч байна.

Тосгон түүний эргэн тойронд

Хөвчит уулс ихэмсгээр зогсож,

Торой модтой гүнзгий хавцлаас

Нарийн гол эрхэмсгээр урснам.

Зуны орой, голын захаас

Зулзага ногоон бургас дундаас

Санаа сэтгэлд үүрд шингэмээр

Сайхан дуулал хангинаж байдаг

Залуу эрийн чийрэг цээжнээс

Залган залган хангинах дуу нь

Захад байгаа байшингийн цонхоор

Завшаан олж сонсдохын цагт

Дуулан суугаа Тэгшээ хүүгийн

Дур сэтгэл баясахын адил,

Дугариг сарны мөнгөн туяа

Дулаахан шөнийг мялаан чимнэ

Эх нутгийн ийм шөнийг

Энд болсон тийм явдлыг

Дулимэг боловч гаргая гэж

Дуулал шүлгээ ингэж эхлэв.

Нэгдүгээр бүлэг

1.

Захын тэр нэг байшин дотор
Зассан орныхоо толгой тушаа
Замбага хүүхэн цонхоо түшээд
Захидал бичиг тэнийлгэж байна.

Цахилгаан дэнгийн цайвар гэрэл
Уужим духы нь сүүдэртүүлж,
Цаглашгүй үзэмжийн омог суугаар
Уяхан бүсгүйг чимэн гийгүүлж

Эр хүний чийрэг гараар
Эвлэг холбосон жижиг үсгүүд
Эхний дурлалын нарийн нууцаар
Энэ бүсгүйг зарлан дуудав.

Хүүхэн хүний содон амьдрал,
Хүслэн хайрын сонин явдал
Зарим бүсгүйд ингэж ирдэг юм
Замбага түүнийг одоо л амсчээ.

Хөгжим дууны сургууль төгсч
Хөдөө тосгонд саяхан ирсэн
Жаал бүсгүйн ерийн намтраас

Зах зухы нь ерөнхийлж дурдъя.

Арван есөн жилийн өмнө

Ар-Усны дэрсэн дунд

Адуучны гэрт, хаврын цагт

Адаг сарын арван гурванд

Энэ хүүхэн төрсөн байж

Энх амар торнисон байж

Элдэв зангүй, бүрэг ноомой

Эгэл нэгэн охин байжээ.

Жалгын дундах цэцгийн адил

Жаахан түүний багын намтар

Бургаас унан хурга хариулж

Бусдын адил өнгөрч байсан ч

Хуур хөгжим хулсан лимбэ

Хуучин цагийн уртын дууг

Борхон өвдгөө тэврэнхэн сууж

Бодол бодон чагнадаг байжээ.

Жил сарын улирах урсгалд

Жигдхэн ургах зулзаган хус шиг

Жижигхэн, Замбага өсөн өндийж

Жирийн боловч гойд торнижээ

Сургуулийн танхим, долоо хоногууд,

Сурагчийн ширээ, улсын шалгалт,

Удаа дараагийн багш нарынхаа тухай

Уяхан дурдатгалаар сэтгэл дүүрэн

Дам цуурхал, нөхдийн зэмлэл

Даажин тохуу, далдын хүслэн

Энэ бүхнийг тэгглээ сонсолгүй

Энх тунхын жаргалаар өссөн

Аядуу хэлэхэд согоо адил

Ахиулж магтахад солонго адил

Идэр багын жавхлан бүрдсэн

Ийм л нэг бүсгүй дээ Замбага!

Багахан захидлаа уншиж дууслаа

Барьсан хэвээр удтал зогслоо

Бараан нүдээ цавчлан бодлоо

Баяр, түгшүүр зэрэгцэн төрлөө!...

Салхивч цонхоор, холын одод

Сайныг ерөөх шиг сэмхэн ирмэнэ.

Сартай шөнийн бүлээн амьсгал

Санаа алдах шиг түүнийг илбэнэ.

Тэр бичгийг Замбагад зориулж,

Тэмүүлэх сэтгэлээ цухас дурдаж

Тэвдүү түргэн хэдхэн үгээр

Тэгшээ хүү бичсэн байлаа.

2.

Үнэн сэтгэлийн нууцгай хайраа

Үй зайгүй зориулж байдаг

Үелзүүр жаахан голын эрэгт

Үдшийн сайханд дуулан суудаг

Энэ залуугийн намтар түүхийг

Замбага бүсгүй сонсоо ч үгүй

Эл хуль түүний өрөөнд

Жаахан хөлөөрөө гишгээ ч үгүй

Тэр ч байтугай анхан ирээд

Тэргэн дээрээс буух мөртөө

Тэвдэн барин мэндэлсэн хүнээ

Тэгшээ байсныг мэдээ ч үгүй

Хоног, сар түүнээс хойш

Хойно хойноос цувран өнгөрөв.

Хот биш тосгон болохоор

Хоёр залуу ч зөндөө уулзав.

Зэрэг биш ч нэгний нь нүдэнд

Зэвүүн ширтэлт тодрох болж,

Зэрвэд боловч уулзах зуураа

Зэхсэн бичгээ өгсөн байж...

Урин цагийн хоёрхон сард

Уулзаж дассан түүх нь ийм

Унаган сэтгэлээ эхлэн цочоож

Улсаас шилсэн хүүхэн нь энэ

Амраг хүүхний хэтийн төлвийг

Ааш зан халамж хайрыг

Анхны хайрын будан дундаас

Ажиглана гэдэг амархан биш ээ!

Тэр шөнө голын тэндээс

Тэгшээ хүү харих зуураа

Хайрт хүүхнийхээ цонхыг ширтэж

Харанхуй дунд инээмсэглэж явна

Яагаад би зарим хүмүүс шиг

Ярин дасч чаддаггүй юм бэ?

Ялдам зантай энэ хүүхэн

Янаг хайры минь юу гэх бол?

Өдийд миний захиаг уншаад

Өөдөс болтол нь урж сууна уу?

Өөрөө бас над шиг болоод

Өглөө хариугий нь өгөх гэж байна уу?

Хүний хүү, хэн ч ялгаагүй

Хүсэл хайраа хэлдэг жамтай

Хүүхэн хүн, хэн ч өөцгүй

Хүлээж аваад шийддэг ёстой... гэж

Элдвийг үзээгүй энэхэн залуу

Энгүй итгэлээр баясан бодно.

Эргэн тойрны юм бүхнийг

Энэрэн тэвэрч үнсмээр болно

* * *

Сайхан гэзгээ хойш нь болгоод

Сандал дээрээ Замбага сууна

Саяын уншсан захидлаа барьсаар

Саруул ухаандаа ийн сэтгэнэ

“Илүү, дутуу яриагүй мөртөө

Инээж наргиж яваагүй мөртөө

Ийм захидал гэнэт өгдөг

Их хачин хүнээ дээ тэр!?

Олонхи эрчүүл өөр шигээ

Онцын хатуу гар шигээ

Ширүүн түргэн сэтгэлтэй байх

Шийдэж барих нь амархан байх...

Над шиг ийм гэнэхэн балчир,

Навч шиг ийм хөнгөн хүүхэн

Юу ч мэдэлгүй, захидал уншаад,

Юмны түрүүнд итгэж болох уу?”

3.

Багахан бүсгүй урлагийн сургуулийг

Баян хуураар шагнуулж төгсөөд

Онц сурлагын хүндэт үнэмлэхийг

Омог бардам өвөртөлсөн гэвч,

Сэмхэн харилцахыг залгаа ч үгүй

Сэтгэлийн нууцыг ойлгоо ч үгүй

Улбар хилэн хөшигний цаана л

Урлагийн тавцанд байраа эзэлсэн юм

Анхны захиаг задалсан хойно

Алин боловч хариулах биз

Ажил дээрээ Замбага харна

Аль зэрэг дасч байгаа билээ?

* * *

...Өнөө цагийн шинэхэн дуунууд

Хөгжим бүхний гуурсаар хангинана

Өмнө талд нь Замбага бүсгүй

Хөтлөгчийн байранд ихэмсэгээр зогсоно

Аль ч хөгжим түүний гарын

Аясыг даган дуугарч байх нь
Арчгүй багаасаа одоог хүртэлх
Ариун хүслийн нь биелэл биш үү

Багадаа Замбага олон шөнө
Балчир охины баян зүүдээрээ
Нэр мэдэхгүй зөндөө л хөгжмийг
Нэгийг ч үлдээлгүй дуугаргадаг сан

Хүүхэд насны зүүд нь биелж
Хүсч явсан насандаа хүрлээ
Анхны тоглолтоо сайн дуусгаж,
Амрагийн захиаг ч задалж үзлээ.

Сурахад хөнгөн залуу цагийн
Суу залиар бадарч явахад
Хүссэн эрдмээ эзэмшихээс илүү
Хүндтэй юм гэж хаа байх вэ!

Онцолж нэгийг хүсээгүй хүн
Орчлон дэлхийд байдаггүй биз
Оролдсон юмаа суралгүй хоцрох
Оюун ухаан гэж ч байдаггүй юм.

Оролдлого авьяасаар ондоон ондоон

Олон хөгжимчийг удирдана гэдэг

Хэцүү нарийн аялгуу дууны

Хэмжээг цөмд мөрдүүлнэ гэдэг

Арван естэй гэнэн бүсгүйд

Агсам мориор уралдан давхиж,

Амы нь булаацалдан гараа урахаас

Арай хэцүү байсан байлгүй..

Зарим хөгжимч буруу тоглочиоод

Замбагын өөдөөс гэмгүй царайлна

Хэлээд өгөхөд дахиад л алдана

Хэсэг байзнаад нөгөө нь алдана...

Бас зарим нь нотоо цээжилчихээд

Бараг түүнээ харахгүй тогловч

Байр солих жижиг тэмдгийг

Байн байн мартаад өнгөрөөнө..

Харин өнөөдөр, урьднаас овоо

Хамаг нотоо дуустал тоглуулж

Ханамжтай сайхан царай нь шингэрч

Харихаар Замбага яаралгүй явлаа.

Ид зуны оройн наран

Илчтэй гэгч нь төөнөж байна.

Ихийн их хөвчийн зүгээс

Илбийн юм шиг цууриа сонсдоно

Тэрхэн дороо булан ороож

Тэгшээ хүүтэй гэнэтхэн тулгарлаа.

Тэвдсэн хоёрын дөрвөн нүд

Тэнхээ мэдэн эсрэг ширтэлцлээ...

Халуу шатах уруулын цаанаас

Хальтхан сонсдох мэндийн үгс

Гэнэтийн байдлаас тэднийг аварч

Гэрийн зүг зэрэгцэн алхлаа.

Хугас өдрийн сониныг ярьж,

Хувьсч байдаг байгалийг магтаж,

Хувь заяаныхаа хариу зурвасыг

Хулгай нүдээр Тэгшээ хүлээнэ.

Товчхон ярьж, хөөрхөн инээж

Томоотой янзаар алхах дашрамд

Тоос дарсан Тэгшээгийн байдлыг

Тойруулж бас Замбага нь ажиглана.

“Ар нь сайртсан булиа гартай,
Аргил дуутай, эвгүй алхаатай
Амгалан царайлсан энэ залуугаас
Амрагийн уян сэтгэл гарч дээ?”

Гэж Замбага дотроо сэтгэвч
Гэнэн залуу түүний нь мэдэхгүй...
Тэгээд ч Замбага маань алсдаа
Тэгшээг бүрэн ойлгох юм чинь...

Гойд юм ярьсан ч үгүй,
Горьдсон хариугий нь өгсөн ч үгүй
За баяртай Тэгшээ! гээд
Замбага хүүхэн хөөрхөн инээмсэглэв.

Хонгор хүүхнийхээ ялдам харцыг
Хоромхон боловч өөртөө туссанд
Хоосон баярлаад ярьж явдаг
Хориод настай залуусын адил

Тэгшээ ч бас тэгш баясаад
Тэндээс цаашаа урамтай алхав

Хоёр дугуйтын паргиа дуу

Холын холоос тодрон дуулдав.

4.

Дөчин есийн давхианд

Агаар салхин исгэрнэ.

Дөтийн зам зурайж

Амьд юм шиг мушгирна.

Эмзэг зөөлөн сэтгэлийн

Од нь болмоор хүн.

Энэ жижиг тосгоны

Охь нь гэмээр залуу

Залуур дээрээ бөхийж

Замын алсыг ширтэнэ

Замын тэр алсад нь

Замбагын байшин ойртоно.

Шинэхэн хоёр дугуйтын

Ширүүн давхиан дундуур

Шилэн цонхны нь зүг

Ширвэж нэг харвал

Тогтуун салхинд сэвэлзэх

Торгон хөшигний нь завсраар

Үсээ хагалж самнасан

Үзэмжит тэргүүн цухуйна...

Уран зураач Жамбал

Утаа, тоос татуулсаар

Урдуур нь ингэж өнгөрөхдөө

Учиртай нүдээр ширтсэнийг

Залуу гэнэн сэтгэлтэй

Замбага хүүхэн мэдээгүй ч,

Харьж явахдаа Тэгшээ

Харсан ч байж болох юм

Өрөөндөө ирээд Жамбал

Өрөөсөн мөрөндөө зүүсэн

Судалбар зургийн хайрцгаа

Сурамгай маягаар мулталж

Шил толь өрөөстэй,

Шимийн будаг дэлгээстэй

Өргөн сайхан ширээний

Өнцөг дээр тавиад

Гайхаж хэсэг зогссоноо

Гадуур цамцаа тайлж,

Гар нүүрээ угаахаар

Галын өрөөндөө орлоо.

Энэхэн самбаанд нь амжиж

Эрхэм зураачийн тухай

Томоотой хүнээс дуулснаа

Тойм төдий өгүүлбэл:

Өрх гэртээ ганцаараа ч

Өнгөтэй саруулхан янзаараа

Өнөөдрийн хувьд Жамбалыг

Өөрчилж хэлэх юмгүй дэг...

Уйгагүй сайн ажилладаг гэж

Удирдах газар нь магтдаг,

Урлагийн төлөө төрсөн гэж

Уулзсан нөхөд нь бахаддаг

Хурал дээр хамгийн түрүүнд

Хувийн саналаа гаргадаг

Давгаж ердөө болшгүй

Дайчин шүүмжлэл тавьдаг...

Гоо сайхныг дууриалгах

Гойдын авьяастай болохоор

Голдуу өөрийн нүдээр

Голж шилэх жишээтэй...

Жамбал уг нь нямбай,

Жааз зургандаа чамбай,

Илүү өмдөнд нь ч гэсэн

Индүүний нугалаас балраагүй

Ийм л байдаг хүн дээ...

Улаанбаатар хотод

Урлагийн сургууль төгссөн,

Хол ойрын ажилласаар

Хорин тав хүрсэн хүн дээ.

5.

Хорин тав хүрч байгаа ч

Хотын хээнцэр зураач маань

Хонгор сэтгэл багын явдал нь

Хоногийн олонд намдаагүй гэнэ.

Зуслан голын эрэг орчмоос

Зугаат сэтгэлий нь хөдөлгөн татах

Зул нь болсон Замбага бүсгүйг

Зураачийн нүд хэдийн ажсан юм.

* * *

Найман сарын ид дундуур,

Нар хэвийсэн оройн цагаар

Нарийн голын сэрүүн дэнжээр

Замбага бүсгүй зугаалж явна.

Гэнэхэн охины далдын хүслэн шиг

Гэрэл татсан давхраат нүд шиг

Ус тэгж намуухан мэлтийнэ.

Улс амьтан эргээр нь зугаална.

Саруул магнайд нь үрчлээ суусан

Санчгийн үсэнд нь буурал орсон

Сайхан зантай өвгөжөөр хүн

Залуу насны түүхээ ярина.

Сонсох үзэх хүслээр дүүрэн

Сониуч багачуул амаа ангайж

Буурлын яриаг дуртай чагнана

Бусад нь бас тойрон сууцгаана.

Залуу хүүхнүүд зайдуу сууцгааж

Зарим зүйлээ шивнэн ярьцгаана

Зэвүүн цовоолог инээх дуунд нь

Зэрлэг нугас нисэн алдана.

Тэдний зүг ширтсээр Замбага

Тэрхэн хэсэг мод руу орохдоо

Тэгшээгийн тухай, захидлын тухай

Тэс өөр юм бодож явлаа...

“Ид сэтгэлийн дурлал гэдэг

Ингэж гэнэт ирдэг юм бол уу?

Итгэж бичсэн захидал гэдэг

Ийм л жаахан байдаг юм бол уу?

Хариугий нь би хэзээ өгөх вэ?

Хариад бичих үү, хожим болох уу?

Хэзээ ч ялгаагүй... харин юу гэх вэ?

Хэнд явгаагүй нэг л зөвшөөрөх байх...

Тэхдээ... одоо л зөвшөөрөх гэж үү?

Тэгшээ... ердөө л Тэгшээ гэж үү?

Тэр ер нь аль зэргийн залуу бол?

Гэр орондоо амьдрал ахуй нь хир бол?

Арай, хэдэн сарын дараагаар

Ааш зангаа гэнэтхэн өөрчлөөд

Амьдарч сураагүй намайгаа өөчлөөд

Араар нь тавьчих хүн биш байгаа!”

Бүсгүй Замбага ингэж бодсоор,

Бүрэг залууг итгэж ядсаар...

Улиас хусны сийрэгхэн ой дундуур

Улбаа замаар чийрэгхэн алхалсаар...

Алаг нүдээ олон олон цавчилж,

Алчуур юугаа имчин нухчин байж

Алсы нь байтугай одоогий нь мэдээгүй

Анхны хайрын тухай тааж ядна.

Хүү ч гэсэн, хүүхэн ч гэсэн

Хүүхэд насаа өнгөрөөд ирэхэд

Хүн төрөлхтний аварга ертөнцөөс

Дээд шагналыг ингэж хүрдэг юм.

Дэлхий дээрх бүтээлч амьдралын

Дээшлэн хөгжих үндэс болсон

Үнэн зөв дурлал гэдэг чинь

Үзэх үзэл, дагах гуримтай!

Гэдэс нь цадавч санаа нь цаддаггүй

Зарим нэг дэггүй жаал шиг

Гэр бүл, дурлалын тал дээр

Залуу минь бүү давраарай...

Эхлээд учрах сайхан тохиол

Эргэх нүдийг булааж байвч

Тэрнээс сайхан цаана нь бий гэж

Тэвчиж хүлээх хэрэгтэй юм шүү...

Анир чимээгүй төгөл дундуур

Алмайрч явсаар Замбага маань

Өөрийнхөө урд хэн нэгний

Өргөн нурууг гэнэт харлаа.

Цаашаа харж суусан хүний

Цагаан зах, буржийлгасан үс,

Идэрхэн хүзүү, хүдэрхэн чээжийг

Ирмэх төдий бүгдий нь ажихдаа

Гуа хөлийнхөө торгон өлмийгөөр

Гурав дөрөв сэмхэн гишгэж

Хийж суугаа зүйлий нь ажиглаж

Хийсвэр зөөлнөөр амандаа шогшров.

Торгон зотон даавуун дээр

Тойм төдий дүрс гаргаж,

Том бийрийн хавтгай хялгасаар

Тосон будгийг зүрхтэй нялахдаа

Уулыг ч ус шиг цэнхэртүүлнэ.

Усыг ч ус шиг цэлэлзүүлнэ

Мөнгөн хус ч ургаж байх шиг,

Мөчир навч нь ч чичирч байх шиг...

Ерөөсөө Жамбалын хурц нүдэнд

Ертөнцийн сайхнаас юу л өртөнө вэ?

Амьд хэвээр нь түүнийг буулгах

Авьяас чадлаар дүүрэн биш үү?

Аюьяас чадлыг үнэлж мэдэх

Амраг хайраар ч шагнаж чадах

Ааш эелдэг анхил бүсгүйг

Ардаа ирснийг мэдсэн биш үү...

Хоёрдугаар бүлэг

1.

Есдүгээр сар ч гарлаа

Ер нь л нэг сайхан намар байлаа

Ертөнцийн энэхэн хэсэгт л

Ерөөлтэй хоёр уулзаж баймаар,

Уул ус, ургамал ногоо нь ч

Улаа бутарсан шинэхэн тосгон ч,

Нээлттэй цонх ч тэгж санагдуулмаар

Нэргүй гудамж ч тэгж бодогдуулмаар...

Тэр гудамжаар өдөр оройхон,

Тэгшээ хүү алгуур алхана.

Ажлын том савхин гутлаар

Алтан дэлхийд мөрөө гаргана.

Чийрэг нүүрт нь хөлс дааварлана.

Чимээ багатай шүүрс алдана

Гэрэлтэй байдаг нөгөө цонхыг

Гэмтэй юм шиг сэмхэн ширтэнэ...

“Дэлхий дээр Тэгшээ хүү

Дэв дэмий төрсөн гэж үү?

Нийвий бариад тоосго өрөхдөө

Нийтийн төлөө боддоггүй гэж үү?

Нийтийн дотор Замбага чиний

Ариун дүр чинь багтсан биш үү?

Нийлэхийг хүссэн сэтгэл минь

Алаг нүдий чинь бахадсан биш үү?

Хамгийн түрүүчийн жижигхэн зурвасыг

Хариуцаж хэн задалсан билээ?

Халуун хүслий минь харамж болгож

Хариулсан үг чинь хаана байна вэ?

Онцолж үзсэн сэтгэлийг дүгнэхдээ

Олон хоногийн итгэлийн шагнахдаа

Дув дуугүй ингээд л явдаг

Дур сэтгэл гэж байдаг юм уу?

Дур сэтгэл чинь өнөөдрийн хувьд

Бишийг онцолж намайг мартав уу?

Дуртай жаргалаа мөрөөсч явдаг бол

Би түүнийг биелүүлж чадахгүй юу?”

Байн байн ингэж бодсоор

Бас дахин эргэж харсаар

Барилгачин залуу дурамжхан явж

Байрныхаа үүдэнд хүрээд ирлээ.

Өчүүхэн цоож нь түлхүүрээ хүлээж

Өрөө тасалгаа нь Тэгшээгээ хүлээж

Өглөөний орхисон тэр л янзаараа

Өөр болсон юу ч байх вэ дээ...

Залуу эрийн ганцаар амьдрал

Зарим үедээ жаргалтай боловч

Энэ мэтийн явдалтай цагаар

Ээ дээ ер нь тусгүй байдаг сан...

2.

Нээрээ шүү та минь, ёстой дурлал

Нэг л шатаж, нэгд л чиглэдэг юм

Үүгээрээ л хүн гэдэг амьтан чинь

Үзэл суртал, нэр төртэй явдаг юм.

Тэгшээ хүү Замбага хүүхнийг

Тэгж их мөрөөддөг шиг

Дашрамд хэлэхэд би ч гэсэн

Дасаагүй хүнд сэтгэлээ өгч

Хоног байтугай улирал тоолон

Хоосон хүслээр цагаа барсныг

Хотын тэр нэг хүүхний сэтгэл

Хожмын өдөр дурсах бол уу даа?!

Дугариг нүүр, борхон хамар,

Дургар нүд, зургар хөмсөг,

Халамж төгс махлаг уруул

Халаг гэж! Юутай сайхан бэ?

Уруул амны чинь сайханд автаагүй,

Уяхан сэтгэлээ ч илчлэн давтаагүй,

Эрхэм бүсгүйн дотор, миний тухайд

Энэ шүлгийг уншихдаа нэг бодох биз...

Тэр хүний зүрхэнд одоогоор

Тэмдэг мөр минь үлдээгүй байх...

Тэгшээг дурлуулсан Замбага бүсгүй

Тэгж бас мартаа бол уу?

Магадтай хүслэн, сонирхлоо дагаж

Мартах эсэх түүний хэрэг биз.

Мань бүхэн шиг өөрөө шийдсэн байвал

Маягтай хүүхэн гэж хэн түүнийг хэлэх вэ?

Хөдөө нутгаас Замбагын ээж

Хөсөг тэрэгтэй ирсэн гэнэлээ.

Хүргэн хүүтэй боллоо гэж

Хүн амьтанд ярьсан гэнэлээ.

Хөндлөнгийн би юугаа мэдэх вэ

Хөгшин ээж нь юугаа андах вэ?

Клубт очиж байры нь мэдэцгээе

Хөшиг нээхэд Замбагыг харцгаая.

* * *

Суудал дүүрэн үзэгчид ярайж

Сул сандлыг Жамбал эзлээд

Аль хэдийн, биднээс урьтаж

Анхил бүсгүйг алдалгүй ширтэнэ.

Тайзан дээрх залуу хүүхэн

Тайван болоод ихэмсэг зогсоно

Танхил чийрэг гарын нь аяар

Тансаг дуулал чөлөөтэй хангинана.

... Үзэх танхимын зэрэгцсэн суудлаас

Үй олны ширтсэн байдлаас

Энэ тоглолт сайхан болсон нь

Ив илхэн харагдаж байна.

Халуун залуус нүдээ бүлгийж

Халзан хүн духаа арчиж

Харимал хүн сахлаа имэрч

Хамаг олноор инээмсэглэнэ.

Уулгамч авгай, дэргэдэх хүнээ

Удаа дараалан ёворсоор сууна.

Учиргүй чанга инээх гэхэд нь

Улсууд түүнийг “чимээгүй” гэнэ.

Үер бороо шиг, шуугьж байгаа
Үзэх танхимын алга ташилтад
Өргүүлж яваа жаахан жаалын
Өчүүхэн гар ч оролцож байна...

Тоглолт дуусаад Замбага маань
Толгой бөхийн ёсолж байна.
Торомгор нүд нь Жамбал руу
Сэмхэн хараад бултаж байна.

* * *

Хүмүүс тарж Замбага ч гарах нь,
Хүлээзнэж бас тийшээ харах нь...
“Хүргэн хүүгийн” дөчин ес
Хүргээд өх нь магад биз ээ.

3.

Зун - намрын заагт байдаг

Зугаа татсан сайхан орой.

Зургаан цаг өнгөрч байна.

Зураачийн цонх онгорхой байна

Онгорхой цонхны зөөлөн салхинд

Оройн хоолоо идэж суугаа

Залуу зураачтай мөр зэрэгцэн

Замбага хүүхэн инээж сууна.

Алаг зүрхэндээ үүнийг зөвшөөрч

Амьдрал дундаа түшихийг шийдэж

Анхны мэндээс өнөөг хүртэл

Алиалж наргисаар айхтар дасахдаа

Хөгжилтэй хөөрхөн Замбага маань

Хөгжим хөтлөгчийн хувиар биш,

Хөдөө өсөөд хотод дассан

Хөөрхий хонгор сэтгэлийнхээ хувиар

Ааш зангийн урьхан бүхнээ ч

Арван естэй турьхан биеэ ч

Ахуй хүслийн аминчхан зүйлээ ч

Амраг залуудаа бүрэн зориулжээ

Эрхэм уншигч хэзээ ч гэсэн

Энхрий сэтгэл, хайрын хүчинд

Залуухан янагаа илбэнхэн суухдаа

Замбагаас ч аягүй бол илүү байсан биз...

Урлагийн сургуулийн ширээн дээр ч

Усан мөрний ширгэн дээр ч

Урин цагийн шөнө дүлээр ч

Унтах нойр, зүүдний гүнээр ч

Бие төлжин ухаан сууж

Бишнийг мөрөөдөх сэхээ орж

Ид туяарсан бүсгүйн сэтгэл

Ийм үеийг хичнээн хүссэн бэ?

Мөнөө олсон хайрын дэргэд

Мөнгөн бугуйвч юу юм бэ?

Мөнхийн ийм жаргалын дэргэд

Алтан бөгжөөр ч юугаа хийх вэ?

Амраглан цэнгэж, амьдран жаргах

Азтай төрсөн хүний үр гэж

Анхил бүсгүй өөртөө баясч

Агуу бүхнээр өнийг сэтгэнэ...

Үс бууралчуудын үрчлээт нүднээс ч

Үе настангуудын үймээн шуугианаас ч

Үнэн худал шивнээ ярианаас ч

Үйл нь бүтээгүй Тэгшээ хүүгээс ч

Жамбалыг шилсэнээ Замбага нуусангүй

Жаргалыг эдэлснээ үгүйсгэж чадсангүй

Жалга цөөрөм, ой дундуур ч хоёулаа

Жаахан тосгоны гудамж бүрээр ч хоёулаа...

Анхан нийлсэн залуу хүмүүсийн

Амраг жаргалын дээж бүхнээр

“Алтан сар” гэж нэрлэж баймаар

Арваад хоног ингэж улирав.

Хайрт Жамбал нь бийрээ барьж

Хачин сайхан зураг зурахад,

Эсвэл хоёул үдшийн цагаар

Эрх хүүхэд шиг ноцолдон тоглоход

Алтан дэлхийд надаас илүү

Азтай хүүхэн байна уу?! Гэж

Замбагаа өөрөө, хэн нэгэнд

Заавал хэлмээр санагдаж байв...

Энэ сайхан намрын цагаар

Ээлжийн амралтаа Замбага авлаа.

Улаанбаатарт хуралд суухаар

Урилгын утас Жамбал нь авлаа.

Хоёул хамт нийслэл орохоор

Хоорондоо яриад юмаа зэхлээ

Хоёр дугуйтын арын эмээл дээр

Хонгор бүсгүй нь тохилон суулаа...

Дөчин есийн давхианд

Агаар салхи исгэрнэ.

Дөтийн зам дурайж

Амьд юм шиг мушгирна.

Дэлгэц дээрх зурганд

Дэндүү ойрхон суусан шиг

Замын хажуугийн юмс

Замбараа байхгүй жирэлзэнэ...

4.

Олон арван тосгонд сургамж болон өндөрлөж

Орчин үеийн хөгжлийн судас нь болон сүндэрлэж

Ололт явалтын түүхээ судар номд бичүүлсэн

Орон улсын нийслэлд өдөр дунд болж байна

Бүжгийн том хүрээлэн шиг амьдрал жаргал бужигнасан

Бүхэл найрал хөжим шиг ажлын дуулал нижигнэсэн

Сүмбэр том барилгуудаар жигүүр дэлгэн торнисон

Сүрлэг нийслэл хотын бараа нь алсаас тодхон...

Буцалж байгаа амьдралын сэтгэл татсан цэнгэл дунд

Булаг усны загас шиг сэлэн шумбаж яваа

Залуу, хөгшин хүмүүсийг тоолж яахин барах вэ!

Замбагын үеийн хүүхнүүдийг тоймлож яахин хүрэх вэ?

Зүсэн бүрийн хүмүүс итгэж энд хамтраад,

Зүйл бүрийн техник зүтгэж нижигнэж байвч

Үй зайгүй хөдөлгөөн нь даамай тайвуун сүлжилдэнэ.

Үймж будлих ёсгүй дархан дэглэм ноёрхоно

Дархан дэглэмийн тухай хормын төдийд мартаад

Давхих хурдны дээдээр холоос дөтлөгч юу вэ?!

Цаламгүй хөөрөх сэтгэлийн халуун бүхнээр омогшиж

Цардмал замын энгээр харвуулж яваа хэн бэ?...

Цардмал замын зуурт өндөр гүүр бараална

Цагаан алаг шонгууд өнгө ялгаран дараална

Цаана, цаанаас яваа тэргүүд тэнд зөрлөө

Цавчих нүдний үзүүрээс тэмдгэрч нөгөөх дөтөллөө.

Дөтөлж байгаа цэг дөмөн дөмөн тодорч

Дөрөв тавхан агшинд дөчин ес танигдаж

Томоо суугаагүй хүүхдийн шидэж орхисон чулуу шиг

Тооцож бодох завгүй хүрээд ирлээ, яана вэ?!

Нийслэл орохын өмнө гэж хундага хэдийг өргөсөн.

Нилээд хүнтэй машиныг хурд хувааж түрүүлсэн

Залуу эр ингэж санд мэнд давхиулав.

Замын цагдаа шүгэлдэвч салхи татуулан өнгөрөв...

Хурд хэмжих зүү нь ерийн тоог мөргөнө.

Хуурай халуун салхи ерийн бишээр сөргөнө...

Тэрэг зөрөөд зайгүй гүүр гэнэт тулгарав...

Тэмдэг шонгийн дүрс гүйцэд биш ялгарав...

Алаг шонг мөргөөд тэртээ дээр ойхдоо

Алаг хурдан унаа нь тэнхээ мэдэн орилов...

Улаан алчууртай хүн урагш харван нисч

Хашлага модыг мөргөөд хажуу тийш уналаа...

* * *

Дөчийн есийн дуу орилж дуусаагүй байхад

Дөлсөн цэнхэр утаа нь арилж гүйцээгүй байхад

Аюул ослыг хараад алаг нүд нь томорч

Айсан, яарсан хүмүүс амжиж тэнд цугларлаа.

Хамгийн наана, унаа нь эвдэрч гүйцээд хэвтэнэ.

Хайрцагтай будгийн дээрээс эрэгтэй хүн өндийнө

Цаана нь сунаад ойчсонзалуу бүсгүй баймаар,

Цагаан оймсы нь харвал Замбага хүүхэн гэмээр...

* * *

Үймээн ихтэй зам дээр үнгэж хаясан цэцэг шиг

Үзэмжит түүний бие үрчийн хорчийн атирна.

Чийрэг улаан уруул нь чичрэх ч үгүй унжина.

Чийгтэй газрын хөрсөнд ариун цус нь дусална...

Хөтлөгчийн байранд саяхан л уулын согоо шиг зогсож,

Хөгжмийн найрлыг өөрийн уяхан гараар жолоодож,

Хөндлөнгийн надад ч таалагдсан хөөрхий хонгор бүсгүй

Хөрст газрыг чимэхээр хөгжилт ертөнцийг орхив уу?

Гуравдугаар бүлэг

1.

Азгүй жолоочийн онхолдсон газар

Албаны шалгалт очих хооронд

Хайрт уншигч тантайгаа би

Хамтран зөвлөмөөр нэг юм байна.

Цайны ширээ тойрон сууж

Цагаан яриа дэлгэх цагт

Инээд наргианд ам нь халж

Ингэж зарим нь хэлж байх юм.

-Залуу нас, халуун бие үү?

За даа... ямар мөнх юм биш!

Тэнэг ч явсан, цэцэн ч явсан

Тэртэй тэргүй л ганц олдох юм.

Хүн ер нь багахан зовж

Хүссэн бүхнээ иххэн эдэлж

Энэ муу биеэ цэнгүүлэхгүй бол

Эхээс төрсний хэрэг юу вэ! гэнэ

Эсвэл зарим нь нэг удаа

Эхний шүлгээ хэвлүүлж аваад

Олноос зайдуу, тамхи сорж

Онцгой дүр гарган суугаад

Биеийн хөдөлмөрийг хар ажил гэнэ.

Бишид хүмүүсийг хагас сэтгэгч гэнэ.

Ов залиар ойртож, холдож

Охидын нулимсыг урсгаж явдаг гэнэ...

-Нээрэн л хөөрхий, залуу насны

Нэрлэж болдоггүй өвчин юм даа

Нэг л мэдэхэд өөрөө ухаардаг гэж

Нэрмэж өгдөг хүн ч байдаг гэнэ.

Аяндаа тэдний “өөрөө ухаарахыг”

Аль болтол хөндлөнгөөс харах вэ?

Ахин олддоггүй залуу насыг

Ашиггүй замаар хичнээн явуулах вэ?

Тэнгийн ачаа хазгай ачигдвал

Тэр дор нь засч ачихаас биш,

Тэгж яваад тэгширнэ биз гэдэг

Тэнэг аянчин байдаг гэж үү?

Залуу насны үнэн зовлонг

Зайлуул гэж хайрлан мэдвэл

Эцэг буюу нөхрийн гараар

Эртхэн түших хэрэгтэй биш үү?

Өндөр өөд хоосон дүүлэх

Өөрөө хөөрдөг бөмбөлөг биш,

Нийтийн ижил хүн болохоор

Нийгэм - орчиндоо байраа эзэлж

Үүрч - даамгүй ачаа гарвал

Ууц нуруугаа гамнахгүй байхыг,

Үнэнчээ шалгуулах хэрэг гарвал

Улаан цусаа хэмнэхгүй байхыг

Засаг төртэй, эх оронтой

Залуу настай, эрх чөлөөтэй

Иргэн хүний гавьяа мөн гэж

Идэр залуудаа ойлгох хэрэгтэй!

Гэнэн шүлэгчээ уучлаарай та минь,

Гэнэт хөдөлсөн сэтгэлийн дагууд

Гэмгүй яриа дэлгэн сууж

Гэмтсэн хоёроо мартагч нь байна.

* * *

Алаг нүдний зөөлөн зовхи

Аажим сулхан нээгдэж байна.

Айж гайхсан бүүдгэр харц

Ажин түжин гөлөрч байна!

Гөлрөн харах нүдний цаана,

Гөрмөл хархан гэзгэн дээр

Мөнх шөнийн нойроос сэрэхээр

Мөрөөдөн бүхий залуу тархинаа:

“Би амьд байна уу даа?” гэсэн

Битүү асуулт эхлэн дуурсаж

-Жамбал! гэж арайхан шивгэнэлээ...

Замбага тэгж ухаан орлоо...

“Эргэн тойрон цав цагаан...

Энэ чинь... өвөл болчихоо юу даа?

Эл хуль чив чимээгүй байх чинь,

Эхний хөгжим тоглоод дуусал уу даа?...

Хаана би байгаа юм бол

Хаалга дуугарав уу... хэн юм бол?

Манай өрөө л биш шиг байна.

Магад, Жамбалынх юм бол уу”

Ингэж бодоод Замбага маань

Эргэж харахыг хичнээн хүснэ вэ!

Энхрий зөөлөн бие цогцос нь

Элгэн хад шиг хөшсөнийг яана вэ!

Хөлийн түргэн алхаа ойртолоо.

Хөнгөнөөр шүүрс алдах сонсодлоо.

Царай зүсий нь ажиглан байх шиг...

Царвуу судсы нь тэмтрэн байх шиг...

Нүдээ хүчлэн нээлээ Замбага,

Нүүрий нь ширтэн танилаа... Жамбал?!

Бишээ... энэ чинь эмэгтэй хүн байна,

Битүү цагаан хувцастай эмч хүн байна...

Зайлуул, дөрөв хоноод сэхлээ дээ,

Залуу хүн тулдаа л давлаа даа,

Гэж ярихы нь Замбага ойлголоо.

Гэртээ биш, эмнэлэгт байлаа.

2.

Арваад хоног түүнээс хойш

Асар удах шиг өнгөрч ядаад,

Аюул осол Жамбалын тухай

Амьтны яриа ч шингэрч одоод

Учир явдлыг шийтгэхээр зөвхөн

Уурын тэрэгний комисс нотолж,

Удалгүй тэгээд сэргийлэгчид

Урьдчилсан байцаалтаа явуулаа л биз.

Магад оногдох шийтгэлийн тухайд

Мань зураач үхтлээ айна.

Манарсан нойроо зүүдлэн үргээж

Маргааш бүхнийг түгшин хүлээнэ.

Айж хүлээсэн маргааш гэгч нь

Араа соёотой амьтан шиг...

Асуултын цаана чичрэн суухдаа

Амраг Замбагаа ч мартсан шиг...

“Замбага ч яахав, дөчин ес маань

Замын хажууд сэг болсон шүү дээ

Улсын нүүрэн дээр ингэж шийтгүүлснээс

Унахдаа үхчихгүй яваа!” гэж

Битүүдээ тэр цухалдан байвч

Бие нь эрүүл, нүүр нь уранхай гэнэ.

Өөрийгөө тэр цагаатган байвч

Өчнөөн акт тавиастай гэнэ.

Болоод өнгөрсөн хэргийн төлөө

Бор зүрхээ дэмий юунд тамлана вэ?

Урьдаас хараагүй бол, хойно нь сурна биз.

Уг нь Жамбал тийм аймхай билүү?

Газрын тоосыг босгон босгон давхихдаа,

Гарын хааз-аа нэмэн нэмэн мушгихдаа

Хэтэрхий зоримог царайлахаас биш

Хэзээ л Жамбал айж байлаа даа!

Гэвч зоримог нүүрний нь цаана

Гэнэн зүрх нь чичрэн дагживч

Хайртынхаа өмнө зоригтон болох гэж

Харайлгаж явсныг хэн мэдэх вэ!

Одоо тэр, хайртай хүн нь

Орон дээр сувилуулж байгаа,

Олны ёсыг бодоод үзсэн ч

Очиж эргэхгүй бол горьгүй гэнэ.

* * *

Есөн сарын дунд хирээр,

Ерийн нэг сайхан орой,

Зав гаргаж, Жамбал

Замбагаа эргэхээр явлаа.

Аюул уналт, шийтгэл гэхээс

Алив бодол нь түмэн чөлөөгүй

Айн чичрэвч, түүний цаана

Алаг нүдний дөлгөөн харц,

Хэзээд түүнийг хүсэн хүлээсээр

Хэвтэж байгаа хөөрхий хүн,

Замбага гэдэг энхрий нэр

Заавал нэг гэрэлтэж байсан биз...

Жамбал цагаан халат нөмрөөд

Жаахан улайсгээд орж ирлээ.

Замбага, нүүр нь хүртэл боолттой.

Зайлуул, хөдлөх ч чадалгүй угтлаа.

Цав цагаан боолтын цаанаас

Хав хархан гэзэг нь цухуйж

Царай зүс нь далд ч гэсэн

Халуун уруул, хайртай нүд нь

Хаврын цаснаас дөнгөж цухуйх

Хариугүй нялх яргуй цэцэг шиг

Үүн дотор Замбага бий гэж

Үглэн дуулах мэт туяарч байна...

Энэ нүд, энэ уруул

Эрүүл байхдаа тэр цогцос

Эхний хайраар Жамбалын энгэрт

Эрхлэн зүүгдээд инээж байдаг сан...

3.

Айгаад яахав Жамбал минь,
Авьяас чадал, залуу насанд
Аз мэдэн харайлгасан хүнд
Алдаа гэдэг ингэж ирдэг юм.

Бодит орчлон хүнийг шалгаж,
Болсон явдал нэгийг мэдүүлж,
Биеэ захирч гэмээ засдагийг
Би өөрөө ч үзсэн юм чинь...

Эмнэлэгт байгаа Замбагын тухайд
Эдгэрч хожим бослоо ч гэсэн
Эрэмдэг болж үлдэх тухай
Эмчийн акт гаргаад ирлээ.

Янаг жаахан бүсгүйг өмгөөлж,
Ялгуусан төрийн нэрийн өмнөөс
Ялын тогтоолыг унших цагт
Ямар ч гэсэн хүмүүсийг хамгаалж

Мань зураач уруу царайлж
Малгайгаа авч номхон зогсоод
Магадлан хэлэлцэх өдрийг хүртэл

Манай жагсаалаас түүр гарлаа...

.....

Уран зураачид мөнхөд зориулсан

Уян сэтгэл юуг бодном бэ

Уншигч минь одоо тийшээ хандъя.

Уйтгар гунигий нь хуваалцаж өгье.

4.

Цэвэр цэмцгэр өрөөн дотор

Цэнхэр ноосон хөнжил доор

Самбай даавуугаар битүү боолгосон

Сайхан бүсгүй хэвгэж байна.

Хавтай чийрэг биеий нь эвдсэн

Халуун шархууд аньж байвч

Хайр хүслийн нь ганцхан шарх

Хэзээ эдгэхийг хэрхэн мэдэх вэ!

Хийсвэр залууг тэр уучлавч,

Хичнээн удаа гомдолгүй гэвч

Хийсэн хэргий нь улс харж,

Хир хэмжээгий нь хууль мэдэж,

Замбага маань зөвхөн сэтгэлдээ

Залуу насны халуун итгэлдээ

Жаргал зовлонгоо үүрд нэгтгэсэн

Жамбал юугаа өрөвдөн хоцорчээ.

Хоног бүхэн түүний наснаас

Хороож яваа нь мэдээж болохоор

Хонгор нөхөдтэйгээ зэрэгцэн алхах

Цаг хугацаагаа харамсан бодсоор...

Ямар ч гэсэн зүүдэн дунд нь

Янагийн царай гэрэлтэн уулзаж

Ядмаг түүний хэвтрийн орчмоор

Яггүй хоногууд ингэж улирлаа.

Өвчний хүндийг бие нь давж,

Өөрийн гунигийг сэтгэл нь туулж

Өвлийн сар дуусах дөхөхөд

Өрөөн дотроо Замбага бослоо.

Эмчийн гараар түшүүлэн байж

Эмнэлгийн газрын цэвэрхэн шал дээр,

Хөгжмийн аяар бүжиглэж явсан

Хөөрхий хөл нь сулхан гишгэв...

Орны толгойноос дээш гарч

Орчлонг дахин цонхоор хараад

Амьдралын сайхныг дурсан мэдэж

Алаг зүрх нь ширүүнээр цохилов.

“Түргэн шиг хэд хоног өнгөрвөл

Түшүүлэлгүй босч чадах байлгүй

Буцаад хавар тосгондоо очно

Буурал ээжийн минь сэтгэл ч амарна...

Майн баярын өргөн жагсаалд

Магад оролцон алхална даа...? гэж

Залуу насны сайхан бүхнийг

Замбага хүүхэн мөрөөдөн сэтгэв.

Үймэх бодлын нь нэгэн өнцөгт

Үл арилах ягаан туяа

Үүрийн цолмон шиг туяарч байна

Үүрдийн юм шиг тайван байна.

Энэ бол сэтгэлийн нь од,

Эгэл түүний итгэлийн од,

Эх дэлхийн хаана нь ч гэсэн

Эвийлж санах Жамбал нь мөн.

5.

Дун цагаан дахаа тайлж,

Дулааны улиралд сэтгэл нь уярч

Дусаал усаар уйлан инээж,

Дуугаа дуулсаар байгаль сэрлээ.

Бор болжмор цонхон дээр

Бодол бодсон шиг хэсэг сууснаа

Өчүүхэн хөвөнг олж зуугаад

Үүрээ засахаар яаран нислээ.

“Хөөрхий шувуухай мөн ч эрүүлхэн,

Хөх тэнгэр мөн ч саруулхан..

Тэнгэрийн хүрээлэнд цойлон яваа

Тэрэнд яасан сайхан байгаа бол!?

Алаг нүдээрээ болжморын хойноос

Хөөрхий бүсгүй атаархан ширтэнэ...

Ажин багын хөнгөн шингэнээ бодоход

Хөдөө нутаг нь гэнэтхэн санагдана.

“Ар усны дэрсэн дундуур

Алаг даага шиг дэглэж явахад

Богинохон үс минь намиран хийсч

Болжмор шувуунаас ч дутахгүй байж...”

Ид залуу Замбага хүүхэн

Ийм сэтгэлээрээ хаврыг угтаж

Өглөөнөөс эхлээд цонхны цаана

Өдрийг дуусан зогсдог боллоо.

Хайртай ээж нь эргэж ирэхэд

Хааяа Жамбалаас сураг дуулдана.

Эрүүл л бол яамай даа гэж

Элэг зүрх минь уяран сэтгэнэ.

Балчир насны найз охид нь

Бас өөрийн хөгжимчид нь

Бага залуу удирдаачаа

Байн байн эргэж ирсээр

Уулын модонд униар татаж

Усны шувууд ганганаж байхад

Замбага маань тосгондоо ирж

Захын энэ байшингийн хаалгыг татлаа

Захын энэ байшин дотор

Зассан орныхоо толгой тушаа

Замбага бүсгүй Тэгшээгийн захиаг

Задалж байсан удаа бий билүү?

Хоног сар улирч гавиагүй ч

Хонгор сэтгэл ихийг үзэж

Хоёр гартаа суга таягтай

Тэр өрөөндөө эргэж ирлээ!

Гутлын өндөр өсгий дээр

Гунхаж явсан тэр өдрүүд,

Гуниг зовлонг огт мэдээгүй

Ганхаж явсан тийм үеүд,

Хань нөхдийн цовоо инээд,

Хамтран дуулсан амрагийн дуу,

Харанхуй шөнийн халуун яриа,

Хамгийн анхны зөөлөн үнсэлт,

Базаад хаясан дурлалын зурвас

Баярлаад унагаасан дусал нулимс

Ер нь эрүүл саруулдаа амссан

Ертөнцийн жаргалын онцгой зүйлүүд

Оёмол торгон хөшигний цаана ч

Ононы эрээн бүтээлгэн доор ч

Ойрхон гэгч нь нуугдаж байх шиг,

Ороод ирмэгц сэтгэл нь хөдлөв...

Дөрөвдүгээр бүлэг

1.

Бор дээврүүд удаа дараална

Богинохон яндангаас утаа боргилно.

Гойдын дуугаар хүүхдүүд шуугина...

Голын эргээр үнээд бэлчинэ...

“Ай тосгон минь, орон минь,

Ахиад чамайгаа үзлээ... азтайяа!

Айван тайван амьдралын чинь сайханд

Ахуй сэтгэл минь аргагүй л дасч дээ...

Нарсан ойн сайхан агаар,

Нарийн голын саруул хөндий

Надад хичнээн таатай байдгийн

Нандин учир нь хаана байна вэ?

Тосгон чинийхээ гудамж бүхнээр

Тойрон байгаа газар бүхнээр

Тоотой хоногийн хосгүй жаргалаар

Жамбал бид хоёр зугаалж явсан!

Хөгжөөн цэнгэлээр бүхнийг дуудсан

Клубийн тэр шаргал байшинд

Энэ насныхаа ганц мэргэжлийг

Эхэлж би гардаж авсан...

Аяа тосгон минь... ирээдүйд чи

Аварга хот болж сүндэрлэхдээ

Алдрын дууллыг чинь ихлэн хөтөлсөн

Арчгүй намайгаа битгий мартаарай...”

Хүүхэн Замбага цонхныхоо дэргэд

Хүсэл мөрөөдлийн алсад авгаж,

Сэргэлэн нүдээр тосгоноо ширтэж

Сэтгэл дотроо ингэж ярьж байна.

Замын тэр нэг гүүрэн дээр

Анх үсэрснийг одоо бодоход

Замбага гэдэг ийм хүүхэн

Амьд байх учиргүй сэн...

Олныг эдгээсэн эмч хүүхэн,

Орчин үеийн шинжлэх ухаан,

Ор дэрнээс түүнийг босгож

Орчлонгийн амьдралд эргүүлж оруулав.

Хоёр сугандаа таягтай ч гэсэн

Хорвоогийн рөсөнд гишгэж явахад,

Хонгор сэтгэл нь гунигтай ч гэсэн

Хоногийн олонд тайтгарах биз...

Урьдах саадаа хэн давалгүй

Унан гутарч ухран буцваас,

Урагшгүй явж эрт нөгцвөөс

Тэр, хамгийн азгүй хүн!

Замбагын адил, таягтай ч байг,

Залуу нас нь өнгөрсөн ч байг,

Орчин үеэ нүдээрээ үзэж

Оролцож явбал тэр азтай хүн!

Жирийн шүлэгч би ч гэсэн

Жилийн өмнө энэ найргийг

Эмч Цэцгээгийн элбэрэл дор,

Эмнэлгийн орон дээр эхэлж байсан,

Өнөөдөр би тэднийхээ ачаар

Өнөр нөхөдтэйгээ зэрэгцэн алхаж,

Өчүүхэн найргаа дуусган бичиж

Өргөн түмэндээ толилуулж байна.

Эхний бүтээл минь, сайн ч муу ч

Эдлэх нас минь урт ч, богино ч

Эгэл хүний их талархалаар би

Эрхэм сувилагчиддаа бөхийн ёсолъё!...

Агуу орны минь хаана ч гэсэн,

Ах дүү олны минь халамжилж байдаг

Анагаах ухааны үйлчин хүмүүсийн

Алдар гавьяа мандтугай!!!

2.

Дуулан дуулан хүсэвч

Дууны эгшиг гологдмоор,

Уйлан уйлан урсавч

Усан нулимс багадмаар

Эмзэг болоод дархан

Эхний нандин хайрын

Эдлээд өнгөрсөн мөчүүдийг

Эргүүлж яахин болох вэ?

Далдах зүрхийг тамласан

Даанч их мөрөөдлөөр,

Дасал болсон Замбага маань

Дараа жилийн хаврыг үзлээ,

Эмнэлгээс гараад тосгонд

Эргэж ирсэн цагаас

Эгэл жирийн хоногуудыг

Элээж ядан суухдаа

Зохион бодох бодлоор,

Зовон шаналах уйтгараар

Нэгэн жилийг ингэж

Нэгэн жигд өнгөрөөв.

Гэвч манай Замбага

Гиюурч дэмий суугаагүй

Хүсэл болсон ирээдүйг

Хүлээж дэмий хэвтээгүй

Халуун сэтгэлийн гүн дэх

Хөдлөл зоригийн хүчээр

Залуу насны тухай

Хөгжмийн зохиол эхэлж

Найрал хөгжим хөтөлдөг

Нарийхан цагаан гараараа

Найдвар болсон ирээдүйгээ

Нааш нь өөрөө далласан юм.

Оршил хөгжмийн хэсгийг

Оролдож ядан суухад

Очтой нүдээ сүүмийлгэж

Олон товчис дарахад

Инээд алдаж явсан

Идэр багын жавхаа,

Исгэрэн дуулж байсан

Ижил нөхдийн царай

Баярын өргөн жагсаал

Баян горхины зуслан,

Эвлэлийн гишүүдийн хурал

Энэ бүхэн санагдана...

Таван эгнээ шугам дээр

Тэмдэг зурах нь амархан ч

Та биднийг уяруулах

Тэр чадал нь хэцүү!

Хэцүү бүхнийг, гэвч

Хэзээд хүн бүтээдэг

Хэрэгцээт бүх насаа

Тоолж өгөөд босгодог

Хөдөө атрын хөрсийг

Хөлсний дуслар дэвтээж

Хөгжим байтугай байгалийг

Хүний гар захирсан юм...

Хүнд хүчир хугацааг

Хүслэн уйтгараар туулавч

Хүй сэтгэлийн баярыг

Хүний үр амсдаг юм.

Хоногийн хугацаа дутуу ч

Хойш суулгүй ажиллаад

Хонгор Жамбал нь суллагдаж

Хотод яваа сонсдов.

Гантай зуны цэцэг

Чийг амсан сэргэх шиг

Ганцаар байсан зүрх нь

Чимээ гармаар цохилон,

“Ая...Жамбал минь

Ахин бид уулзах нь!

Хүсэн хүлээсэн наддаа

Хүрч хэзээ ирэх вэ чи?

3.

Хүсэлт өдөр нь болж

Хүрээд ирлээ Жамбал...

Галтай нүд нь томорч

Гайхан ширтлээ Замбагыг...

-”Сайн байна уу?...” гээд

Сандарч хэсэг түгдрэв...

Санаж мөрөөдсөндөө ч тэр үү

Сэмхэн шүүрс алдав...

Тэр оройны байдал

Тэнгэр бүрхэж хүйтрээд,

Баяраар хадсан дарцаг

Байж ядатлаа хийснэ.

Нүсэр бараан үүлс

Нүүгэлтэн цувж байна

Цөөрөм, цүнхээл голоор

Цөн харшилдаж байна

Холын хүнийг мөрөөдөж

Хоног тоолсон хүнд

Бүрхэг ийм орой

Бүр ч хэцүү байдаг,

Удаан санасан хоёр

Учран золгосон болохоор

Хаврын хачин тэнгэрийг

Хайхарч бодолгүй сууцгаана...

Харин энэ үдэш

Ханагар нийслэл хотод

Хайртай хүнээ хүлээсэн

Өөр нэг бүсгүй

Салхивч цонхоо түшээд

Санаа алдаж байх юм.

Далд нарийн учры нь

Дараа хэсгүүдэд ярих уу...

Ондоо нэг амьдралыг

Одоо бичье гэхэд

Янаг хоёроо уулзуулчихаад

Яарч байна шүү ийшээгээ.

* * *

Уран дуут хөгжмийн

Утсан дундаа тодорсон,

Уянга ихийн цууриагаар

Уураг тархинаа шингэсэн

Хайрын ихээхэн нөөцийг

Хадгалж байсан бүсгүй

Хажуудаа суугаа хүний

Хачин санааг мэдсэнгүй...

Хар хөөрхөн нүдээрээ

Хайртай Жамбалаа ширтэж,

Хөгжөөн яриа мөрөөсч

Хөнгөн зөөлөн инээнэ...

Алив хүслийг дэмжиж

Агшин тэлэх зүрх бол

Ахиад уулзахыг хүртэл

Амрах, цөхрөхийн хэмжүүр

Аягатай халуун цайг

Аажим багаар балгахдаа

Жамбалын нүд сүүмийж

Замбагыг үргэлж ширтэнэ.

Амьд цогцосын гаднаас

Ажин харах нүд бол

Аятай бүхнээ автдаг

Алдаа ихгэй дуран юм.

Жамбал бодол бодож байна.

Жаргал цэнгэлийн тухай ч биш,

Жаазлах зургийн тухай ч биш,

Замбага хүүхний тухай...

4.

-”Ертөнц гэдэг хачин юм.

Ерөөсөө л зүүд шиг юм.

Одоо Замбагыг харахад

Оюун сэтгэл өвдмөөр...

Анхан танилцахын цагт

Ямаршуу хүн байлаа?

Ариг цэвэрхэн дүрий нь

Би хичнээн зурлаа?!...

Тэр үеийн үзэмж нь

Тэнгэрийн солонго шиг арилж,

Тэнхлүүн чийрэг бие нь

Тэргийн мөр шиг мурийж,

Хөөрхөн байсан нүүр нь

Хөндлөн гулдгүй сорвитой,

Хөдлөх, гишгэх болгондоо

Хөлийнхөө хажууд таягтай...

Хамгийн анхны учралтай

Харьцуулаад одоо яахав.

Хайран хүүхэн гэж

Харамсаад ч одоо өнгөрч...

Эрэмдэг ийм хүнтэй

Эрүүл биеэ холбож

Энэ насыг барахад

Надад яасан хэцүү вэ?

Урлагийн сайхан авьяас,

Улаа бутарсан нас минь

Суу залиар мандалгүй

Сувилагч болоод өнгөрөх үү?!

..... үгүй!

Замбагын ийм болсон

Зарим нэг буруу нь

Зайлшгүй надад байсан ч

Засрах шийтгэлээ үзэж,

Энэ хүүхний төлөө

Эрх чөлөөгөө ч хасуулж

Адилхан зовсон болохоор

Алсын явдал яамай!

Үнэнч үнэнч л гэнэ...

Үнэндээ ховор тэр чинь,

Үхэж мөхөхийн цагт

Дуртай дургүй ч сална...

Гүүрэн дээр л үрэгдээ биз,

Гүйцээ шүү дээ тэгээд...

Амьдралд үүнтэй нозооролгүй

Алхам хийвэл дээр байх!”

Сэтгэл дотроо Жамбал

Сэдэж ингэж шийдсэн ч

Ил гаргаж хэлэхгүй

Инээж наргиж сууна.

Хотын зарим сониноос

Хойно урьд нь ярьсаар

Тайван ихэмсэг байдлаар

Тамхиа гаргаж ирнэ.

Мөнгөн хайрцаг тор гэлгэж

“Домбон асаагуур” шар гэлгэж

Догь байдлаар асаана.

Сорж байгаа тамхины гал

Сохор нүд шиг улалзана.

Сорогдоод гарсан цэнхэр утаа

Согтуу юм шиг мурилзана..

Замбага хөөрхөн инээж

“Цай уу л даа” гэнэ

Заримдаа мөрий нь түшиж

“Цааш нь ярь л даа “гэнэ...

Үдшийн бүрий болохоор

Жамбал явахаар бослоо.

Үдэж гаргахаар өгөхөөр

Замбага ч яаран бослоо.

-Яаруу хэрэгтэй болохоор

Яая гэхэв, явахаас...

Хоёр хоноод ирнээ,

Хонгор минь баяртай...

Хайртай Жамбал нь гарч,

Хашааны хаалга хаагдлаа...

Цочиж дуу алдах шиг

Цонхны хаалт чахарлаа...

Хаврын бүрхэг шөнө

Хавсрага салхи үлээж байна

Хууртаж үлдсэн бүсгүй

Хувь заяагаа хүлээж байна...

Тавдугаар бүлэг

1.

Нэмэх хасах соронзны

Нэгэн жигд хэлбэлзэл шиг

Нэг нь нөгөөдөө татагдах

Сэтгэлийн хүчдэл хэцүү яа!

Зургаан жилийн өмнө,

Зуны сайхан өдөр,

Арван найман насныхаа

Ассан гал шиг хүслийг

Хол баруун хязгаарын,

Ховдын цэнхэр уулсын

Унаган залуу дуучинд

Ул мөргүй алдсан ч

Жингийн олон тэмээд шиг

Жирийн олон хоногуудад

Борхон хацры нь мартаагүй,

Бодон бодон явнам...

Анчин бүргэдийн жигүүр шиг

Хар хоёр хөмсөг нь,

Аятай зөөлөн шовойсон

Хамрын торгон үзүүр нь

Зааны ясан сийлбэр шиг

Залуу гуалиг цогцос нь

Магад одоо хэвээрээ

Мандаж яваа бол уу даа?

Эсвэл, хүмүүсийн ярьснаар

Элдэв цэнгэл нь дэндэж

Эрээн нүүртэй болсны нь

Би танилгүй өнгөрсөн байх...

Ямар ч гэсэн тэр минь,

Янаг хөнгөн сэтгэлээр

Сайн мууг бодолгүй

Салхи шиг явдаг хүн сэн...

Хүний энхрийлэлд дийлдээгүй

Хүслэн сонирхлын тэмүүллээр

Хөвчийн гунан согоо шиг

Хөнгөн дориун явавч

Эхний үнэн дурлал

Эргэж хэзээ ч ирдэггүй юм.

Цаг, нас хоёрыг

Цагдаж зогсоож болдоггүй юм.

Сайн хүнийг шилсээр,

Сайхан амьдрал эрсээр

Аль нь үгүй өтлөх

Алдаа хааяа байдаг юм.

Арван хуруу нь тэгшхэн

Аавын хүү төрдөггүй юм.

Амьдрах цагаа болоход

Хэн нь ч хэнээсээ дутдаггүй юм.

Дэлхий хэдий арвин ч

Дээртэй, дортой байдаг,

Дэлгэр баян амьдрал ч

Дэгэл, доголтой байдаг.

Хүйтэн, халууныг туулж,

Хүсэн мөрөөдсөөр ирэхэд

Хүлээж угталгүй зарим нь

Хүнийрхүү зан ч гаргадаг.

Хүрэн хацартай хүүхэн минь,

Хүсэл мөрөөдлийн дуучин минь

Хорин наймыг хүрлээ шүү,

Хойшид томоо суугаарай!

Захисан хэдэн үгий минь

Заримдаа санаж яваарай!

За одоо уншигч минь

Замбагын тухай ярья...

Хавсрага салхи сүүгсэн

Харанхуй үдээс хойш

Хоёр хоног өнгөрч

Хотоос захидал иржээ.

Захидлыг биш Жамбалыг

Замбага хүлээсэн болохоор

Гайхах сэтгэл төрж

Гар нь жаахан чичрэв.

Хөдөө цайдам нутагтаа

Хөгжиж явснаа бодвол

Хөөрхий түүний зүрх

Хөндүүр болсон нь лавгай.

Эрэгтэй эмэгтэй хэн ч
Эхний хайрыг амсахдаа
Элдэв хоёрыг үзээгүй
Эмзэг зөөлөн сэтгэлтэй,

Арван тавны сар шиг
Ариун цагаан итгэлтэй
Алив бүхэнд хууртсан
Амьтад байдаг шүү дээ,

Итгэе гэсэндээ итгэдэг
Ийм эмзэг насанд нь
Догь суусан хүмүүс
Дотор нь юм хийдэг.

Цаанаа элдвийг нуусан
Цаасан дугтуйг задалж,
Зуурдын жаргал дууссан тухай
Зураачийн захидлыг уншлаа, Замбага...

2.

Ай... яасан хэцүү вэ!

Ахин ийм захидлыг

Хэзээ, хаана ч гэсэн

Хэн ч битгий бичээсэй!

Дуустал уншаад Замбага

Дув дуугүй сууна.

Дуран хар нүд нь ч

Хөдлөлгүй ширтэнэ.

Зөөлөн сэтгэлийн догдлол

Зүрх мэдрэлийн долгил

Үнэтэй бөгөөд ховор гэж,

Үнэнч бөгөөд цэвэр гэж

Айхтар гүнзгий итгэсэн

Анхны нь шийдвэр санагдав.

Азтай, жаргалтай явсан

Арваад хоног нь бодогдов...

Дассан хонгор түүнтэйгээ

Дахин зугаалж явна гэж

Дандаа баясан зүүдэлдэг

Дархан зүүд нь санагдав...

Уншин уншин суухад

Ухаан санаа нь итгэхгүй ч

Удаан болтол хууртсан

Ууган хайр нь донслов.

Өвлийн тэр саруудад

Өвчний хүндийг туулахдаа

Өнчин зүрхний хайраар

Давхар зовж хэвтдэг сэн...

Одоо тэр бүхний

Огт хоосныг бодохоос

Охин хүний гомдол

Оргилж бялхан дүүрч

Тэр жаахан цээжинд нь

Тэмцэл хямрал үүсгэж,

Тэвчсэн гунигийн нь дөлөнд

Тэсэрч орхив бололтой

Гараараа нүүрээ таглан

Ганцаараа чимээгүй уйлчихав.

Галтай насны нь жаргал

Гараад явчих шиг санагдав.

3.

Дааж боломгүй ачаа шиг

Чимээгүй мөчүүд улирна...

Даанч халуун түймэр

Цээжин дунд цоргино.

Ерөөл төгс учралаар

Ерөөл үгүй дасалцсан

Холын тэр нэг хоногууд

Хоосон зүүд шиг арилахад

Эргэж ирсэн нөхдийн нь

Эелдэг яриа ч сэргээсэнгүй.

Эмгэн буурал ээжийн нь

Энхрий хайр ч тусласангүй,

Алаг хоёр нүдэндээ

Арчгүй нулимсаа далдалж

Атар залуу сэтгэлдээ

Аймаар нууцыг хадгаллаа..

* * *

“Юу гэсэн үг вэ. Замбага!

Юунд тэгж бодно вэ, болохгүй!

Хатуу бүхнийг зад ниргэх

Хавтгай залуу нас чинь яав?!

Ирээдүйн төлөө өсөөд

Ийм нийгэмд төрөөд,

Юуны ч духанд хүрэлгүй

Юу гэсэн үг вэ Замбага аа” гэж

Уураг тархин дунд нь

Нэг юм шивэгнэх шиг

Учирлаж хэсэг бодвол

Нээрэн үнэн ч юм шиг...

“Гэвч би амьд байгаад

Гэгээн хорвоод юугаа хийх юм бэ?!

Гиюүрсэн бодлоор хатан шаналж

Гэрийн мухарт ганцаар зөнөх үү?

Ай горьгүй хэзээ, болтол

Амьд сууж, хэнийг хүлээх вэ?

Ажиллах чадлыг хаанаас олох вэ?

Авсанд орохоос өөр яах вэ?...”

Илчит халуун сэтгэл дотроо

Ийм бодлыг нууцлан сэтгэж

Идэр залуу Замбага хүүхэн

Дув дуугүй, зоримог сууна...

4.

Бэлчиж байсан сэтгэлийн

Биш холын үзүүрийг

Билгүүн нүдээр харах

Билэг чадал бүрдээгүй

Хөөрхий бүсгүйн зовлонг

Хөндлөнгөөс харж тэвчихгүй нь

Орхисон нэг хүнээ

Одоо эргэж харъя байз...

* * *

Атар газрын хөрсөнд

Анх боссон тосгон шиг

Ахуй сэтгэлийг сэрээсэн

Анхны дурлал унтардаггүй,

Буурал насан болсон ч

Буцан буцан дурсч

Халуун шарх нь анилгүй

Хамт хожим нөгцдөг юм.

Өдөр, хоног өнгөрч,

Өвөл, зун солигдовч

Замбага гэдэг нэрийг

Залуу Тэгшээ мартсангүй...

Уян зөөлөн сэтгэлийн

Уймраа бодолд автаж,

Усны эргийн бургаасанд

Уяран дуулсан үдшүүд

Багын сайхан зүүд шиг

Бараа туруугүй арилавч

Салхивч цонхоороо тэр

Санамсар үгүй харна...

Өдөр бүхэн тэгж

Өөрийн эрхгүй харахад

Бүсгүй Замбагын байшин

Бүхнээс түрүүнд үзэгднэм.

“Чиний төлөө үүссэн

Чин сэтгэлийн зовлонг

Мөчийн төдий ч бол мартаг гэж

Мөн ч их зовж дээ би!

Элэг зүрхэндээ нуусан

Энэ их ядралын минь

Хэзээ хойно ч гэсэн чи

Хэрэгсэж үзэх бол уу даа?”

Тэгшээ ингэж бодсоор

Өрөөндөө ганцаар л сууна.

Тэр намраас хойш

Өөрчлөгдсөн юмгүй шив дээ?

Өрөгчийн мэргэжил эзэмшиж

Өндөр барилга босголцож

Өглөөнөөс орой хүртэл

Өөрт оногдсоноо л хийдэг

Үүгээр түүгээр ч хэсдэггүй

Үг яриа ч дэлгэдэггүй

Тасалгаан дотроо л голдуу

Таг чиг суудаг хүн дээ.

Улс амьтнаас нууцгайхан

Уртын дуу аялдаг.

Уран зохиолын сэтгүүл

Уншиж суух дуртай.

Шалан дээрээ шороотойхон

Шаазан дотроо шавхруутайхан

Хааяа гэрээ цэвэрлэсээр л

Хайнгууд маягаар байдаг хүн дээ.

Өнөөдөр ням гариг

Өглөөнөөс хойш Тэгшээ

Цоморлиг сэтгүүл уншаад

Цонхны дэргэд суусаар

Бүрий болохын үеэр

Бүсгүй Замбага гараад

Холдож явахы нь харлаа.

“Харанхуй болж байхад

Хаачих нь вэ, тэнгэрийн муухайд?”

Гэж Тэгшээ гайхна

Гэнэтхэн номоо хамхина...

5.

Бүтэн сайны өглөө

Бүсгүй Замбагын өрөөнд

Ямар шуу өдөр эхэлснийг

Ярьж өх үү, та нарт,

Замбага нойргүй хоножээ.

Зайлуул, одоо босч байна...

Хайнгууд маягаар хувцаслаад

Хагас дутуу цайлж байна...

Хоёр таягаа тулсаар

Хойш урагшаа холхиж

Дугариг толиныхоо өмнө

Дуртай дургүй зогсов...

Охины зөөлөн инээмсэглэлийг

Одоо болтол хадгалсан

Зузаан улаан уруулын нь

Зурвас нугалаа хүртэл,

Нууцгай ганцаар уйлсны

Нулимс гялайж хатсан

Давхраат алаг нүдний нь

Доод зовхи ч гэсэн

Жижиг шулуун хамар

Жигд хоёр хөмсөг

Нарийн үрчлээ ч гараагүй

Намхан төмбөгөр дух нь ч

Жирийн байтлаа бүрэг

Жигтэйхэн уйтгартай харагдана.

Самнаж засаагүй үс нь

Сагсайж жаахан ээдэрнэ

Өнгөрсөн сайхны тухай

Өчигдрийн аймшигт бодлыг

Эрэгцүүлж дахин сэтгэв...

“Хүйтэн халуунаас арчилж

Хүний зэрэгт хүргэсэн

Аав ээжийнхээ зүтгэлийг

Алтнаас үнэтэй сэтгэлийг

Үхлийн хүнд гашуудлаар

Үр нь хариулж болох уу?

Болох байсан юм бол

Бойжуулж юунд өсгөх вэ?

Эх орныхоо хөгжлийг

Элбэж босголцох байтугай

Ялгуусан маргааший нь үзэлгүй

Яваад өх гэж үү?

Хамаг насаараа хүн

Харж үзэж ханадаггүй

Орчлонгийн гуа царайг

Орхиод арилах гэж үү?...”

Замбага ингэж бодоод

Цонхоор гадагш харна.

Зам гүүр, уул ус,

Цогцолж боссон байшин,

Тэртээд хөндөлдөн байх

Баргар уулс харагдана.

Тэнгэрээр нүүж яваа

Бараан үүл үзэгдэнэ.

Хаа ч юм бэ төмөр

Хангинаж байгаа сонсодно.

Хаврын хүйтэн хавсрага

Үлээж байгаа дуулдана

Үүлэн цоорхойгоор нар

Үе үе гийгүүлж,

Алаг турлиах бархиралдан

Алс тийшээ нисэлдэнэ...

Хорвоо гэдэг энэ дээ... гэж

Хонгор Замбага шивэгнэж

Уйтгар гунигийн нүдээр

Удтал гөлрөн суулаа.

“Хорвоо” гэдэг энэ дээ,

Хоосон л үзэмж юм даа

Тэсгэлгүй хүслийг төрүүлдэг

Тэр нууц нь хаана байна вэ?...

Хавсрага турлиах хоёр уу?

Хангинаж байгаа төмөр үү?

Хаяад явчихсан Жамбал уу?

Хаана байна?... .. за яахав.

Үржилт дэлхий чиний

Үрчлээт баян хөрсөнд

Үймээн шуугиант мөрөө

Үлдээж явахын цагтаа

Булчин дундаас оргилсон

Булиа хүчний төөрөгдлөөр

Олон арван учралыг

Онхи мартаж яваа л биз...

Уран шувуу шиг дуулаа ч биз...

Уулын согоо шиг дүүлээ ч биз..

Тэр яахав өнгөрсөн юм.

Тэгээд хэзээ ч эргэж ирэхгүй!

...Хөшиж чилсэн бололтой

Хөл нь шархиран өвдөв.

Сандалд бөхийж суугаад

Санаа алдан ширтэхэд

Үсэн эмжээртэй ботинк

Үзэмжит шулуун шилбэ

Бүжиг ч хийвэл хиймээр шиг

Бүрэн бүтэн үзэгдэнэ...

Гэвч түүний цаана

Гэмтэж бяцарсан сүүжинд

Өнөөдрийн энэ уйтгар

Өнөд нуугдаж байгааг

Санахаас нулимс нь гарч

Саруул нүдий нь бүрхээд

Шил сувдын хэлхээ шиг,

Шилбэн дээр нь дулав...

“Хиргүй тунгалаг насны

Хий хүслэн оргилсон

Хийсвэр багын жаргалаар

Хичнээн ч олон газарт

Анхил энэ хөлөөрөө

Ажиг ч үгүй гишгэж

Алтан мөрөө гаргаж

Аргаж наргиж байв даа?!

Бүрээ бөмбөрийн аяар

Шугам жагсаалд алхаж

Бүч тугаа хийсгээд

Шуугиж явахад сайхнаа?!

Бүтэн сийрэг хөлийнхөө

Бүрэн эрхт гишгэлтээр

Бүхэл найрал хөгжимд

Бүжиглэж байхад гоёо!

Түмэн оддын доор

Түүдэг галын дэргэд

Ижилдсэн охидын хамт

Инээд алдах сайхнаа...

Ай, ямар олон тийм

Азтай өдрүүдийг өнгөрөөв?!

Амьд хичнээн хүлээвч

Ахиж ирэхээс өнгөрөв...

Хайр дурлал ч гэсэн

Хамгийн сүүлчийн удаа

Салхитай бүрхэг үдэш

Салах ёсоо хийсэн...

Одоо миний тухай

Орчлонгийн аль ч буланд

Залуу эрийн зүрх

Зангиран догдлохгүй шүү дээ!...

Тайван цагийн барилганд

Тал тоосго тавилцахгүй

Талхы нь хороож хэвтэх шиг

Ичгүүр гэж байх уу?...”

Ингэж бодохоос Замбага

Ихийн их уйлмаар

Гэвч нулимс нь гарсангүй

Гэнэт нэг захидал бичлээ.

Зургадугаар бүлэг

1.

Замбагаас Жамбалд бичсэн захидал

Танд хэрэггүй ч гэсэн таныг хүндлэн хайрлах

Тансаг их хайр минь хэвээрээ байгаа сэтгэлээс

Эцсийн мэндийг хүргэж, Замбага би чинь бичиж байна.

Энэ нэгэн насныхаа захидал гэрээсийг үлдээж байна.

Тоо хэмжээ тогтоошгүй итгэл мөрөөдөл бүхний минь

Тоож нэгэнт үзээгүй, хайртай хүн чамаасаа

Тосгон айлын зэлүүдэд хаягдаж би өнчрөхдөө

Толгой гудайн уйлж, хайр энэрэл гуйхгүй!

Гэнэн хонгор боловч залуу халуун насныхаа

Хэний ч өмнө бөхийшгүй, омог зоригийн эрчээр

Бүтэлгүй хувь заяагаа би дээд хэмжээгээр шийтгэвч

Бүсгүй хүн хэцүү юм... Жамбал чамдаа гомдож байна

Учран дассан хайры минь чи ингэж ниргэсэн ч

Уулнаас ч өндөр гомдлы минь хүлцэн сонсох ёстой!

Таяг тулсан биеий минь тартгийг чи барсан ч

Танхил зөөлөн ааший минь санаж явах ёстой!

Хүүхдийн ааль шиг хөнгөн зөөлөн тэр аашинд

Хүүхэн Замбага миний балчир нялх дурлал,

Хүсэл мөрөөдлийн сайхан бүхэн багтсаныг

Хүний хүрэн бөөртэй Жамбал чи минь ойлгоогүй!

Анхан таныг үзсэн үүрдийн дурсгалт оройноос

Ахиад хойш нь үргэлжилсэн халуун, хүйтэн улирлуудад

Амраг чамайгаа гэсээр, асгаруулж сэмхэн уйлсаар

Аюулт шархны халуунаар, нэрий чинь дуудан хүлээсэн,

Хүлээхдээ би, зүүд зөн, зүтгэл бүтээлээрээ,

Хүүхний зөөлөн сэтгэлээр... ирээдүйн эхийн итгэлээр

Намайг ийм болгосон гэлгүй, чамайг би уучилсан юм

Надаас өөр хүн бол... чамд өширч ч магадгүй сэн...

-Ай Жамбал минь... би хэзээ ч гэсэн

Анхны янагийн хувиар, чамдаа өширч чадахгүй нь!

Ариун үнэн хайр минь, чиний хойноос тэмүүлсээр

Алагхан зүрхний минь хамт, чийгт газар булагдах нь!

Үзээрэй Жамбал минь, хэзээ нэгэн цагт

Үржил шимтэй газраас цэцгийн сайхан ургахыг

Хараарай хонгор минь хаа газар ялгаагүй

Хайртай хоёрын дундаас хүний үр төрөхийг!

Дэлгэрсэн тийм цэцгийг гардаж чи аваад

Дэлбээ юугий нь тасчиж, шороонд чи буллаа!

Шингэсэн нулимс, биеийг хадгалах шороон дээгүүр

Шив шинэхэн янагтайгаа чи наргин зугаалах биз...

Яая гэхэв Жамбал минь... би эрэмдэг болоод

Яван дасаагүй, харан дурласны минь алдаа болж

Янаг сайхан сэтгэл чинь, өөр сайханд чиглэсэн хойно

Яруу сайхан сэтгэл алдар чинь, өнөд мандаж яваг даа...

Үхлээ хууртсан, ханатлаа жаргасан хоёр хүний

Үзэл санаа, хүн чанарын буруу зөвийг

Үеийн олон залуус үзэн харан ялгана

Үй түмэн сэтгэхүй, үнэн худлы нь шалгана.

Замбага гэдэг, ийм нэгэн тэнэг хүүхний

Залуу бага насаа шуугиж явсан нийгэм бол

Ажил, дурлал хоёрыг мөр зэрэг алхуулсан

Ариун шударга хүмүүсийн, аварга том шүүх юм шүү!

Нимгэн цаастай, шингэн бэхтэй боловч

Нинжин сэтгэлийн гомдлыг нэхэн энэ захидал

Нийтийн шүүхэд миний гаргах өргөдөл юм.

Ний нуугүй үлдээж орхих гэрээслэл юм...

Өнөөгийн энэ захиа, маргааш чамд хүрэвч,

Өнгөц хурдан уншаад мартаад чи хаявч

Буурал болсон хойно л, мартсан юмд санагдаж

Бултаараа үнэтэй байсан нь нэг л мэдэгдэх байх даа...

Харин түүнээс наана, амраг чинь (яаж мэдэх вэ)

Халамж хайраар надаас арай дутуу байвал

Зарим тохьгүй үедээ чи минь намайгаа сэтгэх бол уу даа,

Замбага чинь тэгэхэд бараа сураггүй л байх болов уу даа

Одоо би Жамбал чамдаа эцсийн удаа

Орчлонгийн ёс, хүний хувиар “баяртай” гээд

Олдсон бие, оногдсон тавилангаа устгая даа...

Оршуулсан газар минь очно уу, байна уу өөрөө мэдээрэй.

2.

Ээж ээ... та одоохон

Энэ захиаг... гээд

Мөгөөрс нимгэн хоолой нь

Мөчийн төдий зангирч,

Шуудангийн газар аваачаад

Шуурхай тэмдэг даруулаад

Гайгүй баталгаатай явуулаарай гэж

Гардуулж Замбага өглөө.

За хүү минь гээд

Зайлуул, ээж нь явлаа

Зангирсан нулимсаа дундуураа

Замбага араас нь ширтлээ.

Намхан модон босгыг

Намбатай алхан гарч яваа

Настай энэ хүний дүр

Нартай энэ хорвоо дээр

Үр нь болсон хүнд

Ганцхан удаа олддог

Үүрд хариулж баршгүй

Гавьяат эхийн дүр юм.

Цаасан дугтуй нимгэн ч

Цаана нь байгаа захидлыг

Цал буурал авгай

Тааж яахин мэдэх вэ?

Үрээ гэсэн эхийн

Үнэн халуун сэтгэлээр

Үдэш болохоос наана

Захидлы нь хүргэхээр яарахдаа

Сэвлэг үстэй нялхаас нь

Сэхээ ортол нь бөөцийлсөн

Сэргэлэн жаахан охиныхоо

Сэтгэлийн доторхийг мэдсэнгүй...

Бараан үүлсийн зах

Баруун талаас уайна.

Барай бүрий ч боллоо

Байшингаас Замбага ч гарлаа

Хоёр жилийн өмнө

Хотоос дөнгөж ирээд

Энэ байшингийн босгыг

Эхлэн алхаж байхдаа

Уян сайхан нуруунд нь

Хүний жавхлан бүрдсэн

Уран цагаан хуруунд нь

Хөдөлмөрийн бүтээл гэрэлтсэн

Ид залуухан бүсгүй

Инээж наргиж явсан

Ийм үдшийн тухай

Зүүдлээ ч үгүй юмсан

Хүний амьдралд тохиолдох

Хүнд мөчүүдийн нэгийг

Хүлээж тэсч чадаагүй

Хөөрхий Замбага явчлаа...

Амьдралаар энэ өрөөг

Амьсгалуулж байсан хүн

Ахиад эргэж иршгүй

Таягаа тулаад явчлаа...

Үелзэх тэртээ холоос

Үүлсийн суган доогуур

Чийгтэй хүйтэн салхи

Чимээ гартал хүлээнэ.

Жаахан голын эрэг

Цасны усаар бялхана

Зах хөвөө орчмоор нь

Цагаан хөөс сахрана.

Түгшүүр дүүрэн сэтгэл шиг

Түрлэг долгио оволзоно

Мөхөс дуугаар ёолох шиг

Мөсөн цөн мөргөлдөнө...

Хоёр таягаа тулаад

Хонгор жаахан бүсгүй

Эрслэж нэгийг сэтгэсээр

Эрэг дээр ирлээ!

Санчигийн нь гархин үсийг

Салхи ууртай илбэнэ,

Сарьдаг уулс алсаас

Салж ядан ширтэнэ...

-”За... уулс минь... ертөнц минь,

Замбага чинь одоо...

.....”

Нас биеийнхээ чийрэгт

Найман сарын дундуур

Наргин цэнгэж явахдаа

Жамбалтай анх уулзсан

Эргийн нөгөө тал дахь

Эгэл нэгэн товцгийг

Улиас хусны төгөлийг

Улбаа замын тохойг

Эцсийн удаа Замбага

Эгцэлж удаан харлаа...

Эрчилсэн ус шуугиж

Эргийн ирмэг ч туллаа...

3.

Өнөр дэлхийн хөрсөнд

Амьдрал жаргал гэдэг,

Өрж тавьсан юм шиг

Адил тэгш байдаггүй

Тэр эрэг дээрээс

Тэгш шугамаар хэмжвэл

Хоёр өртөө ч хүрэхгүй,

Хотын нэгэн байшинд

Аймшигт энэ мөчид

Амьдрал ямар байгааг

Очиж харья уншигч минь

Ойлгож өөрөө дүгнээрэй...

Цацагтай бүрхүүл дороос

Цахилгаан дэн гийгүүлж

Цагаан толгойтой ор нь

Хааны суудал шиг харагдана.

Угалз хээтэй авдар

Угсарч тавьсан чемодан,

Толины өмнө өрөөстэй

Тоглоом хүртэл гялалзана.

Долгио татсан дагнаастай

Дорно зүгийн хивс,

Товгор жаазанд хийгээстэй

Тосон будгийн зураг,

Энэ бүхний дунд

Эзэн хүний байдлаар

Эрээн зангиагаа зүүсээр

Эрхэм зураач сууж байна

Өмнөх ширээгий нь тохойлж

Өндөр гуалиг нуруутай

Өтгөн хар гэзэгтэй

Өлзий гэдэг хүүхэн,

Зүрхний амраг Жамбалаа

Итгэл төгс ширтэж

Зүйлийн хөөрхөн дуугаараа

Инээд алдаж сууна,

Гархин мушгиа гаргасан

Ганган хар үснээс нь

Тансаг сайхан үнэртэн

Тасалгаа дүүрэн ханхална.

Чадал ихтэй баймаар

Чийрэг цагаан гараараа

Чихрийн нимгэн цаасыг

Чимээ ихтэй задална.

Эршүүд чийрэг биетэй ч

Эвлэг хөөрхөн царайтай

Энэ хүүхний тухай

Эрхэм нөхөд сонирхвол

Цаастай чихэр хүлхэж

Тоостой газар мөлхөж

Хөгшин ээжийн гар дээр

Хөлд анх ороод

Алаг бөмбөг өнхрүүлж

Айлын жаалтай шуугиж

Аль дуртайгаа хэрэглэсээр

Арван хэдтэй болоод

Уруул, хумсаа будаж,

Уяхан үсээ буржийлгаж

Бүдүүн булчин гаргасаар

Бүжгийн хүрээлэнд оржээ.

Хагас өндөр өсгийтөөр

Арван зургаат гишгэж

Харцуул залуусын мэндийг

Аятай хариулж сурчээ.

Нуурын цэлмэг мандал шиг

Нутгийн зөөлөн жимс шиг

Идтэй хөөрхөн нүдээрээ

Ирмэж, ширвэж ч сурсан гэнэ

Айлын ганц охины

Ахуй байдал нь ийм гэнэ.

Арван хэдийг өнгөрөвч

Аяг маяг нь хэвээр гэнэ.

Айхтар дэггүй өссөн ч

Ажил төрөлд сүрхий гэнэ.

Хөрөнгө зоорь элбэгтэй ч

Хөнгөн тэрэг жолоодож гэнэ

Ший, жүжиг ном

Шинэ кино, танц

Аль алиныг үлдээлгүй

Амжаад цөмийг үзчихдэг

Аж төрөхийн хувиар

Хайнга боловч шийдмэг

Амраг сэтгэлийн талаар

Хатуу голдуу тоглоомтой.

Олон хүнтэй дассан ч

Ойртож нийлсэн юмгүй,

Одоо Жамбалтай чацуу

Овоо л хүүхэн гэдэг юм.

4.

Хэдхэн хуудаснаас өмнө

Хэрэг явдлаас урьдхан

Битүүхэн нэг цухуйлгаад

Бичиж амжилгүй ирсэн

Салхивч цонхоо түшээд

Санаа алдаж суусан

Сайхан залуу хүүхэн маань

Энэ Өлзий юм шүү дээ

Хүж дэлхийн уудамд

Хүн хаана амьдарна вэ:

Тэмцэл зөрчил гэдэг

Тэнд заавал элбэг.

* * *

Өлзий нэг орой

Ажлаас эртхэн буугаад,

Өөрийн хариуцсан тэргээ

Арчиж янзалж дуусаад

Шулуун сайхан гудамжаар

Харьж явах замдаа

Шуудангийн газраар орж

Хайрцгаа нээж үзлээ...

Жамбалд гэсэн хаягтай

Жаран мөнгөний марктай

Овоо зузаан захидлыг

Олж авлаа Өлзий,

“Хэн Жамбалд бичээ вэ?” гэж

Хэсэг зуур бодсоноо

“Замбагаас гэсний нь хараад

Задалъя гэж шийдлээ,

Гэвч яагаад ч юм бэ

Гэртээ хариад больё гээд

Өлзий яаран алхсаар

Өрөөндөө яваад орлоо.

Уг нь энэ хүүхэн

Ууртай ч гэсэн ухаантай

Урьд нь гэрлэж үзээгүй

Уян цагаан санаатай...

Гээд энэ удаад

Гэргий хүний зангаар

Байн байсаар Жамбалыг

Бага боловч хардав...

Унд хоолоо бэлтгээд

Угааж арчиж дуусаад

Жамбалыг хүлээж суухдаа

Замбагын захиаг задаллаа.

Ташуу шугамтай цаасанд

Татлал үгүй бичсэн

Бүсгүйн цэвэрхэн бичгийг

Бүгдий нь тэр уншлаа...

Элэг зүрхний угаас

Энэлэн байж бичсэн

Энэ захидлын туршид

Эрхэм тэр бүсгүйн

Бөөн бөөн нулимс

Бөмбөрөн унасан бололтой.

Цэнхэр бэх нь нүүж

Цэвэр цаас нь халтартжээ.

Уншиж дуусаад Өлзий

Удаан болтол бодлоо.

Хардаж тэмцэх сэтгэл нь

Хачин гунигаар солигдлоо...

Амраг дурлалын тухай

Анх удаагаа эргэцүүлж

Туулж ирсэн амьдралаа

Тунгааж бас бодолцлоо...

“Ичмээр... аймаар юм

Ихэнхдээ надаас болоод

Хорин нэгтэй бүсгүй

Хорвоогоос хагацлаа гэж үү?...

Яанаа!... хөөрхий түүний

Ядуу жаахан толгойд,

Энэ насаа дуусгах

Эцсийн тэрхэн мөчид

Миний тухай магад

Мэдэж байсан бол

Далай тэнгисээс ч илүү

Даанч их гомдоо доо!...

Халуун зүсээр уулзаагүй ч

Харцуул, завхайн гайгаар

Хамаатай болж нөгцсөн

Хайран сайхан амьтан минь

Тэнэг би чинь одоо яаж

Тэр нүглээ арилгах билээ?!

Яаж би Замбага чинийхээ

Янагийн хохирлыг төлөх билээ?!

Нэгэнт цаг нь өнгөрсөн ч гэсэн,

Нэртэй хүний, зүстэй хүүхээн би!

Ижилхэн бүсгүй чинийхээ гэрээсийг

Ингэж зүгээр сонсч чадахгүй ээ!

Жаргал цэнгэл гэдэг чинь

Ийм сохор эд юм бий!

Өвөл анх танилцахад

Өөрийн мэргэжлээ хөөсөөр

Өдий болтол гэрлээгүй гэж

Өнгийн үгээр хуурчээ!

Уяран хайрлах бүхэнд минь

Урьд нь ингүүлж үзээгүй гэж

Балай худал үгээрээ

Бас намайг мэхэлжээ!...

Өлзий ингэж бодсоор

Өөрийгөө зэмлэж Замбагыг

Өрөвдөн өрөвдөн уйллаа.

Өрөөний хаалга ч дуугарлаа...

5.

Онхийн тайван царайлсаар

Ороод ирлээ Жамбал...

Өнөөх захидлаа нуугаад

Өлзий нүүрээ буруулаад

Янаг зөөлөн дуугаараа

—Ядрав уу гэж асуугаад

Ягаан пансан алчуураар

Нүдээ бушуухан арчлаа.

—Ажил ч хүнд л байна гэж

Ажиггүй Жамбал хариулна.

Хавийн газраар үсчүүлж

Хамар духаа угаана.

* * *

Үдшийн цайгаа ууж

Үг яриа дэлгэсээр

Жамбалыг инээж суухад нь

Захидлыг гэнэт өглөө...

Аваад Жамбал тэнийлгэв...

Аятай царай нь барсхийв,
Аягатай цайгаа тавьзанав
... Ахиад хэсэг бодознов...

Хүн болохоор сандраа л биз
Хүйтэн гуниг ундраа л биз
Уг нь Өлзий Жамбалыг
Уучилж магадгүй байсан юм

Уйтгарт захидлын тухайд
Уйлаад өнгөрч ч мэдэх байсан юм
Гэтэл энэ захидлыг
Гэмт хүн нь уншихдаа

Өрөвдөх сэтгэлийн дээдээр
Өлзийн адил ч уйлсангүй
Жирийн нэгэн захидал шиг
Жигд тайван уншаад

Жишим ч үгүй царайлаад
Ширээн дээрээ хаячихав,
Бие сэтгэлийн нь байдлыг
Битүүхэн ажиж суухдаа

“Би ингэж бичсэн бол

Бас л ингэж унших нээ?”

Гэж дотроо сэтгээд

Гэнэтийн уур нь хүрлээ

Эрх танхилын уураа Өлзий

Энд гаргахаар шийдлээ.

Хүүхэн түүний сэтгэлээс

Хүсэл хайр нь арилж

Хүйтэн гунигийн уярал нь

Хүчээ аван дүрэлзэж

Дөлгөөн хараат нүд нь

Дөл бадран гялалзаж

Өмнөх ширээгээ түлхчихээд

Өөдөөс нь эрслэн зогсов...

Шил шаазан өнхрөлдөж

Шингэн дуугаар хагарлаа

За яачихав гэж

Жамбал тэвдэн асуулаа

“Ичнэ гэдгээ мартсан

Илэг наасан нүүр вэ?

За яачихав гэнээ?!

Замбага! Замбага... мэдэв үү?!

Эмэгтэй хүний зүрхнээс

Эцсийн гомдлы нь сонсоод

Хайран сайхан амий нь

Хар савраараа таслаад

Эдэлсэн хамаг зовлонгий нь

Энэлэн урссан нулимсы нь

Талх чихэртэй холиод

Тамшаалж инээж суунаа чи?"

Өлзийн энэ үгс

Өрөөн дотор цууриалж

Ахиад бас үргэлжилж

Алганы дуу сонсоглоо.

Амандаа тамхи зуугаад

Ажиггүй суусан Жамбалын

Ариг хоёр шанаанд нь

Арван хурууны мөр

Улайсгэж тодроод

Улам улам хорсов

Уур нь хүрсэн Жамбал

Ухас гэж босов.

—Хүүхэн Замбагын хоолойн

Би очиж огтлоо юу?

Хүний биенд халдах

Чи юу юм бэ?! гэж

Өндөр дуугаар зандарч

Өрөөсөн гараа далайж

Өмнөө зогссон хүүхнийг

Өнхөрч унамаар дэлсэв.

Гэвч Өлзий ойчсонгүй,

Гэдрэгээ хоёр алхаж

Тэнцвэрээ олж зогсоод

Тэндээ тавиастай байсан

Хорин долоогийн түлхүүрийг

Хормын төдий шүүрлээ.

“Гахай” чулуудаж тоглодог

Гарын дүйгээ гаргалаа

Чадмаг түргэн гараас нь

Чавхдаж мултарсан түлхүүр

Зайлж мэнд гарахын

Завдал өгөлгүй тусахад

Түлхүүр, Жамбал хоёр

Түргэн гэгч уналаа.

Түүнийг хараад Өлзий

Гэв гэнэт айлаа.

Уур нь хэдий шатсан ч

Уяхан зүрх нь чичирнэ.

“Ай яанаа!” гэж

Аман дотроо шивнэнэ.

Шидсэн түлхүүрээ аваад

Ширвэж нэг харвал

Нойтон болсон юмгүй шиг

Наалдсан барьсан цусгүй шиг...

Тэгтэл ч Жамбал өндийлөө.

Тэндээ босоод суучихлаа.

Барьсан түлхүүрий нь хармагц

Бас дахин далдирлаа.

Айх юмгүй Жамбал!

Ахиад би цохихгүй

Орой үдэш ч боллоо.

Одоо та яв даа.

Ийм хүнийг унтуулахаасаа

Ичиж байна, айж ч байна

Нэгийг алсан хүн та

Нэмж бас итгэлгүй байна

Цөхрөл гунигийн үнээр

Хулгайлж хумсалж авчирсан

Цөөхөн хоногийн жаргалд

Хуруу дүрсэндээ ичиж байна”

Өлзий ингэж хэлээд

Өрөөн доторхио янзлав.

—Би ч гайгүй, чи л алах нь гэж

Биеэ өмөөрч Жамбал дуугарав

—Амьдрал сэтгэлийн онцлогоор

Адилхан төрсний хувьд

Анхил Замбагын орноос

Алмаар юм чамайг!

Тэгэвч бүсгүй хүнд

Тийм зүрх байдаггүй юм

Тээж гаргаад тэвэрч өсгөх

Тийм хүслэн байдаг юм

Гэж Өлзий загнасаар

Гэрээсээ түүнийг хөөсөөр

Хэлсэн бүхний нь буруутгаж

Хэдэн цаг хэрэлджээ

Тэгээд юу болсныг

Тэмцэж хичнээн хэрэлдсэнийг

Тэргүүн зэргийн ховчин биш

Тэмдэглэж бичээд яахав.

Мэдэхээс, тээр шөнө

Мичид шингэж байхад

Мэл гайхсан Жамбал

Гудамжинд явж байсан даг...

Долдугаар бүлэг

1.

Эрслэж нэгийг сэтгээд

Эргийн ирмэгт очсон

Эвий түүнийхээ тухай

Эргэж одоо харах уу даа

Хорин нэгхэн жилдээ

Хорвоо дээгүүр гишгэж

Ид гялалзах цагтаа

Ингэж нөгцлөө гэж үү?

Хаа нэгтээ, газрын

Хатуу хүйтэн хөрсөнд

Хайран сайхан цогцос нь

Хав харанхуй хэвтэнэ үү?

Ертөнцийн тэрхэн хэсэгт

Битүүхэн гуниг ундарсаар

Ерийн нэгэн бүсгүй үр

Биднээс тэгж хагацсан бол

Гуа биений нь дурсгал болгож

Гурван тохой чулуу босгох сон

Гараа хайрлалгүй, эрхэм нэрий нь

Ган цүүцээ сийлэх юмсан.

Хөөрхий бүсгүй, гэвч

Хөшөө дурсгал босгуулах

Биетэй чухам юу хийв?

Бидэнд үлдээсэн юу байна?

Амьдран суусан газартаа

Аж төрсөн нийгэмдээ

Бүтээсэн бүтээл үлдээх нь

Бүгд хүний үүрэг байна.

Эрхэм уншигч та ч

Эгэл шүлэгч би ч

Эрт орой хэзээ ч

Энэ дэлхийг орхих байна.

Үхнэ гэдэг ертөнцийн

Үнэнээс үнэн хууль юм.

Үлдээнэ гэдэг, хүний

Үхлээс хүчтэй зүйл юм!

Өвөг дээдэс бидэнд

Өчнөөн зүйлийг үлдээж,

Өнөө үеийн хөгжлийн

Өргөн довжоог босгож,

Энэ үеийн хүүхдээ

Эрх чөлөөтэй яваг гэж

Удаан тэмцлийн түүхээ

Улаан цусаараа бичсэн!

Хожмын хүүхэддээ бид ч

Хосгүй их өртэй байна.

Хотол олноороо нэгдээд

Ашгүй их баяртай байна.

Ийм цагт хөдөлмөрлөөгүй

Идэр насаар юугаа хийх вэ?

Идэж унтсаар насыг барах

Илүүдэл хүнээр юугаа хийх вэ!...

Би нэг ярихаараа

Бичих зүйлээсээ хадуурах юм.

Түрэгхэн, яриандаа орёё

Түрүү, юу гээд орхилоо доо?

Алаг нүдний зовхи

Аажим сулхан нээгдэв.

Айж гайхсан харц

Ажин түжин гөлрөв...

Түнэр харлах үүлс,

Түргэн голын урсгал,

Жихүүнээр үлээх салхи

Жигтэй түргэн намдах шиг

Анир тайван байдалд

Анхил бүсгүй сэргэж,

Аймар жаахан зүрх нь

Амьдралыг мэдрэн цохилон.

Тэгж Замбага ертөнцийн

Тэнүүн амьдралд эргэж,

Тэгшээ хүүгийн нүүрийг

Тэвдэн харан танилаа.

Сайн сайхан бүхнээр

Саатан суусан өрөөндөө

Дасал болсон орон дээрээ

Даанч тайван хэвтэж,

Эртний танил Тэгшээ

Энд бас суухад нь

Хэрхэн юу сэдээд

Хэзээ гарч явснаа

Хэдэн хоромд бодоод

Хэмжээгүй их гайхлаа...

Эмгэн хонгор ээж нь

Эрсэлж түүнийг ширтээд,

Доголон нулимс гаргаж

Дотно зөөлөн дуугаар

—”Тайвшир, миний охин,

Тайлбарлаж ойлгож ав

Танхил залуу хүнийг

Танин мэдэж яв!

Энэ сайхан биеий чинь

Ээж нь зүгээр олгоогүй юм.

Эх сайхан орондоо

Иргэн болгож өсгөсөн юм!...

Амьдрал гэдгээс хүн

Айж ухарч болдоггүй юм.

Үнэнч явснаа хүн

Үхэж хохирч харуулдаггүй юм.

Хүйтэн санаатны өөдөөс

Халуун ажлаа харуулахыг

Хүнд бэрхийн урдаас

Ханцуй шамлан орохыг

Суут хүмүүс сургадаг биш үү?

Судар ном ч гэрчилдэг биш үү?

Эцэг чинь Халхын голд

Энэний төлөө нөгцсөн биш үү?

Хилээ хамгаалж мордоход нь

Хэвлийд үлдсэн үр нь чи

Нөгцсөн цэргийн амьдралыг

Нөхөн бүтээх ёстой!...”

Зангиран гарсан нулимс нь

Замбагын духан дээр дусав.

“За, ээж минь” гээд

Замбага ч бас уйлчихав.

Эх охин хоёрыг

Эвгэй зөөлөн тайвшруулж,

Баяртай гээд Тэгшээ

Байшингаас алгуур гарлаа...

Бүхэл амьдралын нь аварсан

Бүрэг томоотой залууд

Замбага талархах гэвч

Зангиран уйлаад чадсангүй...

Хөөрхий Замбага хүүхний

Хөндүүр болсон сэтгэлд

Зурвас бичгий нь уншсан

Зуны үдэш санагджээ...

Тэр үдшээс хойш

Өвөл зун солигдовч Тэгшээ хүүгийн сэтгэл

Өнөө болтол хувираагүй,

Цонхоор хаяа харсаар

Цомирлог сэтгүүлээ уншсаар

Замбагын явчихыг хараад

Заяа золы нь аварчээ...

2.

Маргааш өглөөний наран

Мандаж гийгүүлэх үед

Тэнгэр ч цэлмэх янзтэй,

Тэнд эндээ үүлтэй,

Салхи ч арай зөөлнөөр

Санаа алдах шиг үлээж,

Алсаас голын ус

Айхтар харлан гялалзана...

Хүнд нойрон дороосоо

Хүүхэн Замбага сэрээд

Шүнгэнэх салхийг чагнаж

Шүүрс алдан өндийв.

Гэгээн нарны туяа

Гэгээвч цонхоор шагайна.

Гэнэн залуу бүсгүйд

Орчлонгийн мэндийг хүргэнэ.

Босох мөртөө Замбага

Цонхоор яаран шагайна

Бодлого ихтэй нүдэнд нь

Цог жавхаа мэдэгдэнэ...

Дур булаам амьдралын

Жирийн өдөр эхлэхэд

Дугуй цагираг өнхрүүлж

Жижигхэн хүүхдүүд наадна.

Соргог сайхан хөвчөөс

Сонин цууриа дэгдэж

Алс хөндийн зэрэглээнд

Адуу мал торолзоно.

Нар хөөрөхөд, тэнгэр

Намдуун сайхан боллоо.

Шил газрын алсад

Шингэн манан татлаа.

Улаан туузтай охин

Урт хөлөөр алхана.

Хүлээж бай л даа гэж

Хүүхэд найз нь хашгирна.

Өргөн цэлгэр гудамжны

Өнцөг булангийн орчимд

Идэрхэн хоёр уулзаад

Инээж байгаа харагдана...

Хорвоо гэдэг энэ дээ гэж

Хонгор Замбага сэтгэнэ.

Хоосон ч юм биш дээ гэж

Хоёр гурав давгана.

Орой болоход Замбага

Одны түрүүчийг ширтсээр

Олон зүйлийг бодож

Ороо түшин зогсохдоо

Жамбал өдийд нийслэлд

Жаргаж суугаа байхдаа

Намайг хэдийн мартаад

Наргиж байгаа биз дээ”

Гэж битүүхэн гунихрахад

Гэнэтийн айдас төрнө

Явуулсан захидлаа бодоод

Янгинаж зүрх нь өвдөнө...

“Хэтийн явдлыг мэдээгүй

Хэтэрхий тэнэг сэтгэл минь

Хэрэггүй гэсэн хүнийг

Хэзээ болтол мөрөөдөх нь вэ?!”

Заримдаа ингэж бодоод

Замбага өөрийгөө зэмлэнэ.

Янаглан дассан юмы чинь

Яая гэхэв гэж ч бодно...

3.

Дасна гэдгээс илүү юм

Даян дэлхийд байгаагүй ч

Хүснэ гэдгээс хүчтэй юм

Хүний сэтгэлд байдаггүй гэнэ.

“...Хилээ хамгаалж мордоход нь

Хэвлийд үлдсэн охин нь

Нөгцсөн цэргийн амьдралыг

Нөхөж бүтээх ёстой!”

Халуун залуу сэтгэлийн

Халгин цохилох зүрхний

Хаа хэзээ ч сааташгүй

Хамгийн нандин мөрөөдөл

Амьдралын олон нугалааг

Амсан туулж гарахыг

Ажлын зоримог алхаагаар

Алдаад онож сурахыг

Захгүй далай шиг хүслээр

Замбага одоо хүсч байна

Залуу цогтой нүдээрээ

Заяа золоороо харж байна.

Алаг цэцэгтэй тал шиг

Алсын цэнхэр уулс шиг

Амгалан тэнгэрийн од шиг

Ирээдүй нь тэгж харагдана.

Одноос тодхон гялалзах

Үүрийн цагаан цолмон шиг

Модноос тодхон харагдах

Зуун наст царс шиг

Бүсгүй түүний мэргэжил

Бүтээж үлдэх ажил

Дурлалын ялдам ирмэлт шиг

Дуудаж байгааг мэдлээ.

Алдарт цуут хөдөлмөрийн нь

Анхны хэцүү алхам

Ая дууны тэмдгүүд

Ар өвөргүй бичсэн

Зузаанаас зузаан дэвтэр

Замбагын урд тавиастай

Удаанаас удаан ширтээд

Замбага юм бодож байна.

“Ерийн боловч би

Ертөнцийн нэг иргэн

Дархан амьдралын хуулийг

Дагах гэж төрсөн охин

Эрин галбыг нөгцөөсөн

Эх сайхан дэлхий минь

Эрэмгий тэмцлийг туулсан

Энэ монгол орон минь

Хүний халуун хөдөлмөрөөр

Хүрдэн дугуйгаа эргүүлсэн

Хүсэл зоригийн тэмүүллээр

Хүндэт түүхээ бичүүлсэн

Өнөр баян хөлсий нь

Өлмий дороо гишгэж

Өдий хүрсний гавьяа

Өчүүхэн нэмрээ үлдээх!

Ганцхан үүний төлөө

Гараа хумхилгүй зүтгээ

Эрэмдэг гэгдсэн биенийхээ

Эрч чадлы нь харуулья!

Энэ сайхан биеийг

Ээж минь зүгээр олгоогүй

Энэ сайхан орондоо

Иргэн болгож өгсөн юм!”

Ингэж Замбага сэтгээд

Итгэл дүүрэн оролдлоо

Идэр багахан зүрхэнд нь

Хувийн хувьсгал мандлаа.

Хаврын сайхан дэлхийг

Харан харан баясч

Гартаа ном бариад

Гадаа суудаг боллоо...

4.

Замбагын зүрхэн дотор

Жамбал, Тэгшээ хоёрын

Аль нь өнөөдрийн хувьд

Арай илүү санагдана вэ?!

Ямар ч гэсэн, сэтгэл

Янаглаж гэшийг дурсахад

Дассан амрагаас илүү юм

Даян дэлхийд байдаггүй юм...

Гээд амьдралын уртад

Гэнэтийн явдал учрахыг

Аажим боловч дасахыг

Алийг тэр гэх вэ?!

Хүний амьдрал гэдэг

Эрэг үгүй тэнгис юм.

Хүсэл мөрөөдөл гэдэг

Эвдрэл үгүй онгоц юм

Тэнгис догшрон үймж

Тэр онгоцыг гэмтээвч

Шинэхэн шорог модыг

Шийдвэр зоригоор босгодог юм.

Өнөөдөр Тэгшээ ирэх бол уу гэж

Өглөө нь Замбага сэтгэнэ

Урьдын явдлыг бодохоос

Уяхан зүрхэндээ гэмшинэ

Тэгэвч түүний бодсоноор

Тэгшээ ирэхгүй л байлаа.

Тэх тусам л Замбага

Уйтгар сэмхэн төрсөөр...

“Ирэхгүй ээ... тэр ирэхгүй

Ийм хүнд хэн ирэх вэ” гэж

Хал үзсэн зүрх нь

Халуу оргин шимширнэ...

Үелзүүр голын захаас

Үдшийн сайханд дуулсан

Үнэн дурлалын дуу бол

Цаг үеийн дуулал байсан...

Цаг, нас хоёрыг

Цагдаж зогсоож болдоггүй.

Цаашаа өнгөрсөн мөчийг

Эргүүлж авчирч болдоггүй.

Амьдралдаа хүн тэгж

Анзааршгүй бага юмнаас

Айхтар их алддаг байна гэж

Анхил Замбага сэтгэв...

* * *

Тэгтэл нэг орой

Тэгшээ ороод ирлээ...

Тэвдсэн дөрвөн нүд

Тэнхээ мэдэн ширтэлцлээ...

Эрээн хулдаас бүтээлэгтэй

Энгийн жижиг ширээнд

Цай, талх тавьж

Цаана наана нь сууцгаав.

Хөгжмөө нэг дуугаргаач гэж

Замбагаас Тэгшээ хүслээ

Хөгжилтэй царай гаргаад

За гэлээ Замбага,

Ойрдоо ердөө дуугаргалгүй

Орны хөндийд хэвтсэн

Эрээн чимэгтэй хууры нь

Ээж нь аваад өглөө...

Хуучин сайхан танил шиг

Хуураа Замбага илбэв.

Оосры нь мөрөндөө углаж

Очтой нүд нь гялалзав...

Нарийн цагаан хуруунууд нь

Байраа эзлэн зэхэж,

Найраг хөгий нь шалгаж

Бага зэрэг дуугаргаад

Сүүлийн хэдэн хоногийн

Сүрхий явдлууд мартагдаж

Сүрлэг залуу насны нь

Сүлдэн дуунууд хангиналаа...

Төгсгөл

Хайрт чамд минь хүртээл болог

Халуун залууст сургаал болог

Гэж үүнийг оролдон бичлээ.

Гэнэн Замбагыг санаж яваарай!

Яг иймэрхүү учрал

Яв цав тохиолдохгүй ч

Янагийн хорвоо баян тул

Яаж мэдэх вэ нөхөд минь!

Эгэл хүний жаргалыг

Элэг зүрхний зовлонг

Эхнээс нь аваад хуваалцсан

Эрхэм уншигч минь баяртай!

Залуу насны тухай

Хөгжмийн зохиолоо дуусахад нь

Замбага хэн хоёрынхоо

Хуриман дээр нь уулзацгаая!

Харин хэнтэй гэрлэхий нь

Хайрт уншигч минь таа л даа

Таасан тэр чинь үнэн байна

Та бидний бодол нэг шүү дээ!

Хатуу сэтгэлт Жамбал

Хаа ч явж магадгүй

Хархан нүдтэй хүүхнүүд минь

Харсан дороо таниарай...

1960 он